

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISI İLE
TÜRK VATANDAŞLARININ BENLİK SAYGISI VE
EMPATİ KURMA BECERİLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Rabia KARADAĞ

İSTANBUL, 2020

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISI İLE
TÜRK VATANDAŞLARININ BENLİK SAYGISI VE
EMPATİ KURMA BECERİLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Rabia KARADAĞ

Öğrenci No:

17550900018

Orcid No:

0000-0003-4723-021X

Danışman:

Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT

İSTANBUL, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Suriye Göçmenlerine Yönelik Bakış Açısı İle Türk Vatandaşlarının Benlik Saygısı ve Empati Kurma Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 24/10/2020

Rabia KARADAĞ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

24/10/2020

Enstitümüz *Psikoloj* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı Yüksek Lisans öğrencilerinden *17550900018* numaralı *Rabia KARADAĞ'ın* “Beykent Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yönetmeliği”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak Enstitümüze teslim ettiği “*Suriye Göçmenlerine Yönelik Bakış Açısı İle Türk Vatandaşlarının Benlik Saygısı ve Empati Kurma Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 13/10/2020 tarih ve 2020/29 sayılı toplantısında seçilen ve on-line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (45) dakika süre ile Microsoft Teams programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında “*OYÇOKLUĞU*” ile “*KABUL*” kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin EBADİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ŞENER
(İstanbul Aydın Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Rabia KARADAĞ
Danışmanı : Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2020
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Suriye, Göç, Göçmen, Benlik Saygısı, Empati Becerisi

ÖZ

SURİYE GÖÇMENLERİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISI İLE TÜRK VATANDAŞLARININ BENLİK SAYGISI VE EMPATİ KURMA BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Suriye’de meydana gelen karışıklıklar nedeniyle Suriyeli göçmen sayısı gitgide artmıştır. Önemli boyutlara varan bu göçmenlik durumu ve barış imkânlarının azalması, karışıklıklar ve savaş gibi sebeplerle, komşu yakın ülkelerde de hem ekonomik ve sosyal hem de politik yönden meydana gelen etkiler gittikçe derinleşmiştir. Bunun yanında gerek Türkiye’deki topluma uyum sağlamalarında bazı sorunların ortaya çıkması, gerekse de ilk zamanlarda meydana gelen önemli boyutlardaki göç dalgasının zamanla daha sabit bir hal göstermesi sebepleriyle hem göçmen kişilerin hem de Türk vatandaşlarının uyum sağlama stratejisi geliştirmesi yönünde ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Günümüzde Suriyeli göçmenler hususu çok ciddi bir problem olarak Türkiye ve Türk vatandaşlarını da çok yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla konuyla ilgili ortaya koyulacak bütün çalışmalar, girişimler ve araştırmaların bir katkı vereceği aşikardır. Bu çalışmada, Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyeli göçmenlere karşı Türk vatandaşlarının benlik saygısı düzeyi ile empati kurma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve getirilecek çözüm önerilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkiyel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubunu, 2019 – 2020 yılları içinde Türkiye’de yaşayan 18-35 yaş arası ve sosyal medya kullanan 373 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada, benlik saygısı seviyesini ölçmek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, empati seviyesini ölçmek için Cambridge Empati Ölçeği (Empati Ölçeği) kullanılmıştır. Ek olarak, araştırmaya katılan kişilerin demografik özellikleri

araştırmacı tarafından hazırlanan ‘‘Sosyodemografik Bilgi Formu’’ ile değerlendirilmiştir. Anketler internet üzerinde uygulanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre benlik saygısı, empati ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, benlik saygısı, empati ve yaş anlamlı bir ilişki olduğu, medeni durum ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu ancak empati ile anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Ayrıca eğitim seviyesi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu fakat empati arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, yine gelir düzeyi, benlik saygısı ve empati arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır.

Name and Surname : Rabia KARADAĞ
Supervisor : Associate Prof. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Degree and Date : Master, 2020
Major : Clinical Psychology
Key Words : Syrian, Migration, Immigrants, Self-Esteem, Empathic Skills

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SELF-ESTEEM LEVELS AND THE SKILLS FOR ESTABLISHING EMPATHY IN TURKISH CITIZENS WITH THE PERSPECTIVE ON SYRIAN IMMIGRANTS

The number of Syrian immigrants has increased steadily due to the turmoil in Syria. The economic, social, and political impacts of both immigrants and neighboring countries have deepened with this immigration situation, which has reached important dimensions as with the decrease in peace opportunities, confusion and war. Besides, both the occurrence of some problems in adapting to society in Turkey and the steady state of the immigration flow in time, revealed the necessity for developing adaptation strategies for both the immigrants and Turkish citizens. Today, both the Syrian refugees in Turkey and Turkish citizens are faced with very serious problems about this issue. Therefore, it is obvious that all the studies, initiatives and researches on the subject will make contributions to literature. It has been aimed to examine the relationship between self-esteem levels and the skills for establishing empathy in Turkish citizens with the perspective on Syrians immigrants who continue to live in Turkey and to evaluate the proposals for solution. Relational scanning model, one of the quantitative research methods, was used.

The participants of this study consisted of 373 individuals who have been involved in social media network, with ages 18-35 and have been living in Turkey in 2019-2020. Rosenberg Self Esteem Scale has been used to measure the self -esteem levels, Cambridge Empathy Scale has been used to measure the empathy levels and a socio-demographic information form which has been prepared by the researcher has

been used to evaluate the demographical features of the participants in this study. All of the scales were applied through internet.

According to the research results, it was been found that there was no significant relationship between self-esteem, empathy and gender; a significant relationship between self-esteem, empathy and age; a significant relationship between marital status and self-esteem, but not with empathy. In addition, it has been found that there has been a significant relationship between education level and self-esteem, but not between empathy, and also there has been no significant relationship between income level, self-esteem and empathy.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ	
ABSTRACT	
TABLolar LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. EMPATİ	7
1.1. Empatinin Tarihçesi	10
1.2. Empatiye İlişkin Kuramsal Görüşler	12
1.3. Empatik Gelişimi Etkileyen Faktörler	14
1.4. Empatinin Sınıflandırılması	17
1.5. Empatinin Biyolojik Temeli	18
1.6. Empatinin ile İlgili Yaklaşımlar	21
1.7. Empatinin Faydaları	21
1.8. Günlük Hayatta Empatinin Önemi	22
1.9. Empati Süreci	23
1.10. Empatinin Bileşenleri	24
1.11. Empati İle Benzer Kavramların Karşılaştırılması	25
1.12. Empati Eğitimi ve Yararlanılan Yöntemler	26
1.13. Empati İle İlgili Yapılan Çalışmalar	28
2. BENLİK KAVRAMI VE BENLİK KURAMLARI	30
2.1. Benlik Kuramları	30
2.2. Benliğin Gelişimi	31
2.3. Benlik Saygısı	31
2.4. Benlik Saygısının Türleri	32
2.5. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler	33
2.6. Benlik Saygısı İle İlgili Yapılan Çalışmalar	35

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	37
2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	37
3. VERİLERİN TOPLANMASI	37
4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	37
4.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	37
4.2. Sosyodemografik Bilgi Formu	38
4.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	38
4.4. Empati Ölçeği (Cambridge Empati Ölçeği)	38
5. VERİLERİN ANALİZİ	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

1. ÖLÇEKLERE YÖNELİK GÜVENİRLİLİK ANALİZİ	40
2. KATILIMCILARIN EKONOMİK VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	41
3. KATILIMCILARIN SURİYELİ GÖÇMENLERE BAKIŞ AÇILARI	42
4. NİCEL VERİLERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	44
4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	46
4.2. Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular	50
5. KATILIMCILARIN SURİYELİ GÖÇMENLERE BAKIŞ AÇILARI İLE BENLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE YÖNELİK BULGULAR.....	53
TARTIŞMA.....	56
SONUÇ	63
ÖNERİLER	63
KAYNAKÇA.....	67
EKLER	85

Ek-1: Etik Kurul Onay Formu	85
Ek-2: Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	86
Ek-3: Demografik Bilgi Formu.....	89
Ek-4: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	91
Ek-5: Empati Ölçeği	92

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1 Ölçeklere Ait Güvenilirlik Analizi Bulguları	40
Tablo 2 Katılımcıların Ekonomik ve Demografik Özellikleri	41
Tablo 3 Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısı Durumu Dağılımı	42
Tablo 4 Katılımcıların Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de Yaşamı Zorlaştırdığı Fikrine Katılma Durumu Dağılımı	43
Tablo 5 Katılımcıların Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerle Yakınlık Dereceleri Dağılımı	44
Tablo 6 Araştırma Değişkenleri ve Ölçeklere İlişkin Betimsel Analizi Sonuçları ...	45
Tablo 7 Katılımcıların Benlik Saygısı Düzeyi Durumu Dağılımı	46
Tablo 8 Katılımcıların Cinsiyeti ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	46
Tablo 9 Katılımcıların Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	47
Tablo 10 Katılımcıların Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	48
Tablo 11 Katılımcıların Eğitimi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	49
Tablo 12 Katılımcıların Algıladığı Gelir Düzeyi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	49
Tablo 13 Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	50

Tablo 14 Katılımcılara Göre Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Yaşamı Zorlaştırma Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	51
Tablo 15 Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Yakınlık Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	52
Tablo 16 Katılımcıların Benlik Düzeyi ile Empati Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları	53
Tablo 17 Katılımcıların Benlik Düzeyi ile Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı Verilerinin Karşılaştırılması.....	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Şefkat, Empati, Sempati ve Acımak Arasındaki İlişki	8
Şekil 2. Nasıl Empati Kurulur?	9
Şekil 3. Empatinin Boyutları	10
Şekil 4. Aşamalı empati sınıflandırılması	18
Şekil 5. Stein'in Empati Süreci.....	23

KISALTMALAR

ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü

TDK : Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Göç, insanlığın ilk dönemleri ile başlayıp günümüze dek süregelen bir yer değiştirme biçimidir. Esasen yalnızca insanlığın değil pek çok canlı tarafından, yaşamın akışı içinde ara sıra gerçekleştirilen bir hareket olduğu ifade edilebilir. Toplumsal değişimin belirleyicisi durumundaki bu yer değiştirme eylemleri; sosyal, siyasi, ekonomik ya da tümüyle kişisel olarak pek çok sebepten dolayı doğabilir.

Orta Doğu'da bulunan ilk medeniyetlerin dünyadaki diğer bölgelere yayılması da gittikçe artan şekilde göçlerle gerçekleşmiştir. Dolayısıyla günümüz dünyasının mevcut durumunu almasında göçün önemi yadsınamaz. Bu çerçevede, sözü edilen göçün ana güzergâhlarına transit ülke bağlamında Türk toprakları bağlamında Anadolu ev sahipliği yapmıştır (Efe, 2018, 17).

Tarihsel süreç incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde de göçlerle karşılaşmaktadır. Bu göçler, Türkçe'nin konuşulduğu ülkelerden göç etmek mecburiyetinde kalanlarla Osmanlıların dağılması sonucundan buldukları ülkelerden göç etmek mecburiyetinde kalanlarla olarak iki gruba ayrılmaktadır. 1771'de Kırım'da yaşayan nüfusun Osmanlı olan bölümü Ruslar tarafından yapılan silahlı saldırı sonucu Osmanlı yönetimindeki bölgelere doğru göç etmişlerdir. Bu olay Osmanlı İmparatorluğu'nda karşılaşılan ilk dış göç olmuştur. 1788 ila 1792 yılları arasında meydana gelen Osmanlı - Rus - Avusturya Savaşlarında, Osmanlı toprakları Özi, Kafkasya, Kazan ve Kırım bölgelerinden göçler almıştır. Azerbaycan'ın Ruslar tarafından işgali sonrasında, İran üstünden Anadolu'ya göçler başlarken, Kuzey İran işgali sonucunda da Kafkasya'dan Osmanlı Devletince sağlanan deniz araçlarıyla yüzbinlerce insan Varna, Sinop, Samsun ve Trabzon limanlarına gelmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecine girmesi ve 1806 ila 1812 yılları arasındaki Türk - Rus savaşı sonucundan Balkan ülkelerindeki Türk kökenli insanlar güneye doğru göçe başlamışlardır. 1820'de bağımsız bir Yunan Devleti'nin Mora Yarımadasında kurulmasıyla da bu bölgedeki Türkler 1830'den sonra Anadolu topraklarına göç etmişlerdir. 1854 ila 1856 yılları arasındaki Kırım Savaşı sonrasında Samsun Limanı yoluyla Anadolu'ya göç edildiği görülmüştür. 1905-1908 Rus Devrimi sonrasında ise Azerbaycan ve Kazan'dan, 1920'de meydana

gelen Sosyalist Devrimi sonrasında Ermenistan, Gürcistan ve Kafkas Cumhuriyeti'nden Anadolu'ya göçler gerçekleşmiştir. 1912-1913 Balkan Savaşı ile 1914-1915 I. Dünya Savaşı esnasında da göçler devam etmiştir (Doğanay, 1996, 4).

Suriye'deki meydana gelen karışıklıklar nedeniyle ilk Suriyeli göçmenler ülkemize 2011'de 252 kişi olarak giriş yaparken söz konusu tarih sonrasında göçmen sayısı gitgide artmıştır. 2014'te, Suriye'deki savaştan etkilenen 9 milyonu aşan insanın olduğu ve 5 milyonu aşkın kişinin de Suriye'yi terk ederek göçmen durumuna düştüğü ifade edilebilir. 2015'te ise göçmen sayısı 12 milyonu aşarak, Suriye'de yaşayan insanların neredeyse % 50'sinin ülkesini terk ettiği bilinmektedir. Göçmenlerin kayda değer bir bölümü yakın ülkeler olan Mısır, Irak, Lübnan ve Türkiye gibi devletlere yönelmiştir (Uluslararası Çalışma Örgütü [ILO], 2015, 3). Önemli boyutlara varan bu göçmenlik durumu ve barış imkânlarının azalması, karışıklıklar ve savaşla birlikte komşu yakın ülkelerde de hem ekonomik ve sosyal hem de politik yönden meydana gelen etkiler gittikçe derinleşmiştir.

Ülkemizde ilk başlarda sığınmacılık ve göçmenlik kavramları üzerinde çok da durulmamıştır. Yalnızca medya tarafından verilen kaçak göçmen olgusu, gittikçe fazlalaşan deniz kazaları, ülkelerinde suçlu olan illegal kaçaklar biçiminde kamuoyunda meydana getirilen algı ile haberdar olunmuştur. Suriyeli insanların ülkemize kitleler şeklinde göçleriyle beraber gerçekleşen süreçte, her yaş grubundan kişilerin olduğu ve bu insanların da ülkelerindeyken değişik eğitim, meslek ve gelir seviyelerinin olduğu müşahede edilmiştir. Türkiye'ye göç eden Suriyelilerden kamplarda yaşayanlar, Türkiye genelinde yayılmalarıyla 2020 itibariyle yaklaşık 3.5 milyonu bulan nüfusu ile ülkemizin her şehrinde yaşamaya başlamaları ve ciddi bir kısmının da olanaksızlıklar nedeniyle gıda ve barınma ihtiyaçlarını temin etmede zorluk çekmeleri insani bir algı ortaya çıkmasına da yol açmıştır.

Bunun yanında Türkiye'deki topluma uyum sağlamalarında bazı sorunların ortaya çıktığı, ilk zamanlarda meydana gelen önemli boyutlardaki göç dalgasının zamanla daha sabit bir hal göstermesi, gerek göçmenlerin gerekse bu göçün kabul edilme zorunluluğu taşıyan bireylerin psikolojik durumları ile ortaya koydukları tepkiler üzerinde de dolaylı olarak etkilediği belirtilebilir. Diğer yandan, güç koşullarda yaşamaya gayret etmeleri de farklı tarzlardaki şiddet vakalarıyla suç ortamı

gerçekleştirerek bütün bu olumsuzluk durumların gelişmesi bakımından da elverişli bir atmosfer ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın Amacı

Günümüzde Suriyeli göçmenler hususu çok ciddi bir problem olarak Türkiye ve Türk vatandaşlarını da çok yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla konuyla ilgili ortaya koyulacak bütün çalışmalar, girişimler ve araştırmaların bir katkı vereceği aşikardır. Bu çalışmada, Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyeli göçmenlere karşı Türk vatandaşlarının benlik saygısı düzeyi ile empati kurma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve çalışma sonuçları doğrultusunda çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın alt problemlerinde ise şunların irdelenmesi hedeflenmiştir:

- Katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açıları nasıldır?
- Katılımcıların Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırdığı fikri nedir?
- Katılımcıların Türkiye’de yaşayan Suriyelilerle yakınlık dereceleri dağılımı nasıldır?
- Katılımcıların benlik saygı ve empati düzeyleri nedir?
- Türk vatandaşlarının yaş, cinsiyet, medeni hali, eğitim düzeyi, gelir düzeyi değişkenlerine göre benlik saygıları, empati kurma becerileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre benlik saygısı ve empati düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Katılımcıların Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumunu belirtme durumuna göre benlik saygısı ve empati düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Katılımcıların Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre benlik saygısı ve empati düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?

- Türk vatandaşlarının benlik saygıları empati becerilerini anlamlı biçimde yordamakta mıdır?
- Türk vatandaşlarının empati kurma becerileri, benlik saygılarının düzeyine göre değişmekte midir?

Araştırmanın Önemi

Konunun güncel ve de önemli olması nedeniyle yapılan bu araştırma sayesinde literatürde spesifik açıdan geniş bir şekilde incelenmediği için, bu alandaki bir boşluğu dolduracağı ve bu kapsamda gelecekte yapılması muhtemel başka çalışmalara da katkı sağlayacağı için önemli olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada yapılmak istenen; Suriyeli göçmenlere karşı Türk vatandaşlarının benlik saygısı düzeyi ile empati kurma becerilerinin derecesi arasındaki ilişkinin araştırılmasıyla, bu çerçevede ortaya çıkan problemlerin açığa çıkartılması ve çözüm önerileri getirmektir.

Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmanın hipotezleri sırasıyla şunlardır:

H1: Katılımcıların empati düzeyi cinsiyetine göre farklılaşmaktadır.

H2: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi cinsiyetine göre farklılaşmaktadır.

H3: Katılımcıların empati düzeyi yaşına göre farklılaşmaktadır.

H4: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi yaşına göre farklılaşmaktadır.

H5: Katılımcıların empati düzeyi medeni durumuna göre farklılaşmaktadır.

H6: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi medeni durumuna göre farklılaşmaktadır.

H7: Katılımcıların empati düzeyi eğitimine göre farklılaşmaktadır.

H8: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi eğitimine göre farklılaşmaktadır.

H9: Katılımcıların empati düzeyi algılanan gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır.

H10: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi algılanan gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır.

H11: Katılımcıların empati düzeyi Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre farklılaşmaktadır.

H12: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre farklılaşmaktadır.

H13: Katılımcıların empati düzeyi Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumuna göre farklılaşmaktadır.

H14: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumuna göre farklılaşmaktadır.

H15: Katılımcıların empati düzeyi Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre farklılaşmaktadır.

H16: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre farklılaşmaktadır.

H17: Katılımcıların düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olması ile Suriyeli göçmenlere bakış açısı arasında ilişki vardır.

H18: Katılımcıların düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olması ile Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumu arasında ilişki vardır.

H19: Katılımcıların düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olması ile Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu arasında ilişki vardır.

Araştırmanın Sayıtları

Bu çalışmaya ilişkin sayıtlar aşağıda görülmektedir;

- Türk vatandaşları kendileriyle yapılan görüşmelerde sorulan sorulara içtenlikle yanıt vermişlerdir.
- Araştırmada veri toplama yöntemi olarak kullanılan sorulara verilen cevapların, katılımcıların genel görüşlerini yansıttığı kabul edilmiştir.
- Çalışmaya katılan Türk vatandaşlarının objektif bilgi verdikleri varsayılmıştır.

- Araştırmada kullanılmış olan istatistiksel yöntemle birlikte ilgili analizlerin yeterli ve geçerli olduğu varsayılmaktadır.
- Veri toplama aralarındaki soruların konuya açıklık getirecek yeterlilikte olduğu kabul edilmektedir.
- Anket gönüllü kişilere uygulanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmaya ilişkin sınırlılıklar aşağıda görülmektedir;

- Araştırma 2019-2020 yılı ile sınırlıdır.
- Araştırma Türkiye genelinde 18-35 yaş arası 373 Türk vatandaşları ile sınırlıdır.
- Evren içerisinde elde edilen bilgiler yararlanılan veri toplama araçlarının sorularıyla sınırlıdır.
- Araştırmanın literatür kısmı yayımlanmış kaynaklardan elde edilenlerle sınırlıdır.
- Araştırma bulguları ankette bulunan maddelerle sınırlıdır.

Tanımlar

Benlik Saygısı: Kişilerin kendine olan güveni ile kişinin kendisiyle barış halinde olma durumu, güvenle yerleşen zsaygıdır (Sharma, 2013, 482).

Empati: Başka bir bireyin i dünyasını hissedebilme, düşünebilme ayrıca duygu ve düşüncelerine cevap verebilmektir (Pala, 2008, 14).

G: ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret (TDK, 2016).

Göçmen: Kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama olmaksızın kişinin hr iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları içine alan bir kavramdır (iekli, 2009, 36).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. EMPATİ

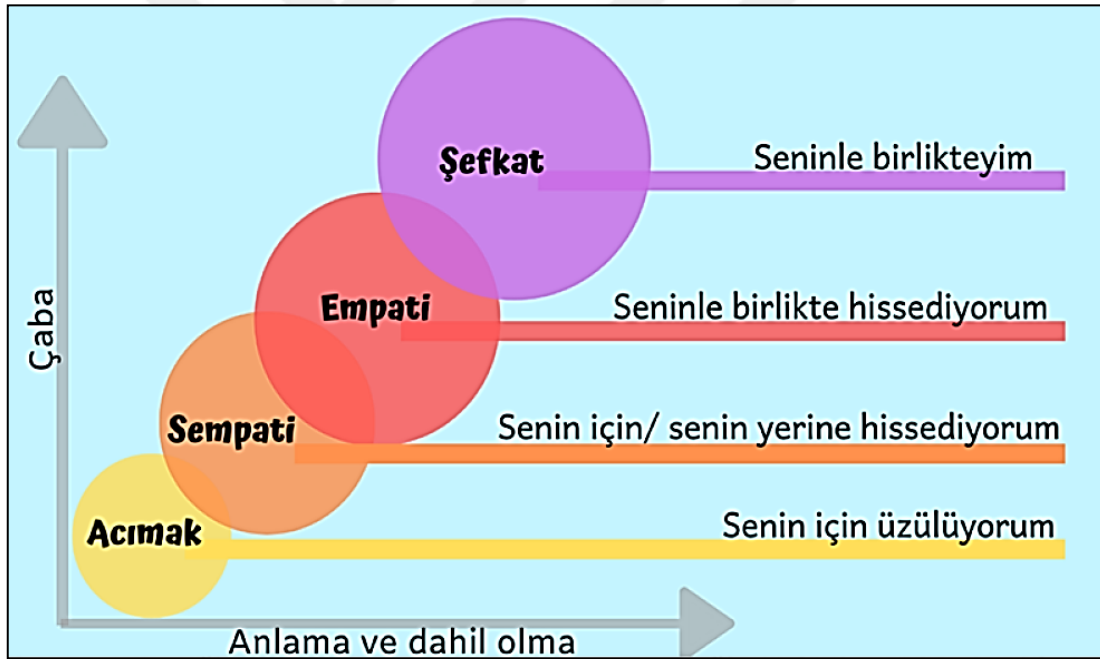
Araştırmacı Carl Rogers’a göre empati kavramı, “bireyin iletişimde bulunduğu bireyin duygularının farkına varması ve onun düşünme şeklini anlayarak hissetmesi ve bireye bunun bilincinde olduğunu aktarmaktır” şeklinde tanımlanmıştır. Empati sahibi bireyler karşısındaki kişinin duygu ve hislerini algılamakta ona bildirimde bulunur (Köse, 2019, 31). Heinz Kohut, empatiye ilişkin ilk çalışmalarında, empati için “aracılı iç gözlem” tanımlaması yaparken bir bireyin iç dünyasının keşfedilmesi için en kayda değer vasıtalarından biri şeklinde ifade etmiştir (Özbay ve Işık Canpolat, 2003, 41; Ersoy ve Köşger, 2016, 11).

Antik Yunan döneminde ise karşısında bulunan bireyin, duygusal ve düşünsel duygularına aktif şekilde katılmak olarak tarif edilmiştir (Tuncay ve İl, 2009, 40). Türk Dil Kurumu (TDK) ise anlamdaşlık ya da eş duyum şeklinde belirtmektedir (Tomanbay, 1999). Edward Titchener tarafından yapılan ifadeye göre, bireyin algıladığı nesneye bütün benliğinin derinliğiyle aktarımı şeklinde, Almanca’daki “einfühlung” kelimesinin baz alınmasıyla “empathy” kelimesi tanımlanmıştır. Tutum ve davranış ekseninde incelenen empati kavramı psikoloji disiplininde yerini almıştır. Bireyin dış dünyaya bakışı dış gözlemlerle belirtilirken, kişinin iç yaşamına bakışı empati kavramıyla belirtilebileceği, psikiyatri disiplini içerisinde tanınan isimlerden birisi olan Heinz Kohut tarafından bu kavramı epistemolojik yaklaşım ile ele alınırken “kişinin değer yargılarından bağımsız olarak gözlem şekli” ifadesiyle anlaşılır (Tuncay ve İl, 2009, 41).

Schwenck, Göhle, Hauf, Warnke, Freitag ve Schneider (2014) tarafından empati “kişileri anlama, duyguları paylaşmak” şeklinde tarif edilmiştir. Empatinin duygusal ve bilişsel bileşenlere sahip olduğu söylenmiştir.

Empati kavramının tanımlanması esnasında göz önünde bulundurulması gerekli birtakım tanımlar olup bu tanımlar toplum tarafından birbirleri yerine kullanılır. Bunlar antipati ve sempati'dir.

Sempati, “kişinin duygularının birebir kişide aktarılması ve duygunun aynısının yaşanması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu global empati şeklinde de adlandırılmakta olup gelişimsel olarak 0 ila 1 yaş aralığındaki çocuklarda görülebilmektedir. Gülmekte olan bir kişiyle beraber gülmek, ağlayan biriyle ağlamaya başlamak olarak belirtilebilir. Bu aşamada beyin duygu ve hislerin kendine ait olduğunu ve o-ben ayrımını yapamadığından dolayı duyguyu sahiplenmektedir. Bu dönem sonrasında çocuk o-ben ayrımını kavrar. Diğer bir kavram da antipatidir. Karşısındaki kişinin duyguların tam tersinin sergilenmesidir. Bu karakteristik bencil bireylerde bulunur.

Şekil 1. Şefkat, Empati, Sempati ve Acımak Arasındaki İlişki

Kaynak: Günce Psikolojik Danışmanlık Eğitim. 2019. “Empati Değişimi Başlatır.” Günce’13 (113): 2019. <http://www.guncedanismanlik.net/images/GUNCELBULTENSONBAHAR2019.pdf>, Erişim Tarihi:07/05/2020.

Bireye zıt davranışlar, itiraz etmek veya muhalif olmak bu karakteristik için dışı vurulan tutumlardır. Empati kavramında birey kendine ait hisleri bilmekle birlikte karşısındaki bireyin duygu ve hislerini anlarken davranışlarını biçimlendirir (Tarhan, 2017, 161).

Bierhoff (2002, 27) tarafından empati kavramı tanımlarının 2 değişik boyutu üstünde durularak belirtileceği, duygusal ve bilişsel 2 değişik tanımdan söz edilebileceği söylenmektedir. Bilişsel tanım konuşmacı ve dinleyicinin duyguları ve hislerini anlaması ve fark etmesi şeklinde tarif edilirken, duygusal boyut olarak empati konuşmacı ve dinleyicinin duygularını ve hislerini hissetmesi biçimindedir.

Dökmen (2016, 157) tarafından empati tanımının 3 temel unsurdan meydana geldiği belirtilmektedir:

- Kişi, kendini karşısındakinin yerine koyarak, olaylara onun tarafından bakması gerekmektedir.
- Kişi, karşısındaki bireyin duyguları ve düşüncelerini doğru şekilde anlaması gerekmektedir.
- Birey, karşısındakine empati doğrultusunda reaksiyonlar tepkiler vermesi gerekmektedir.

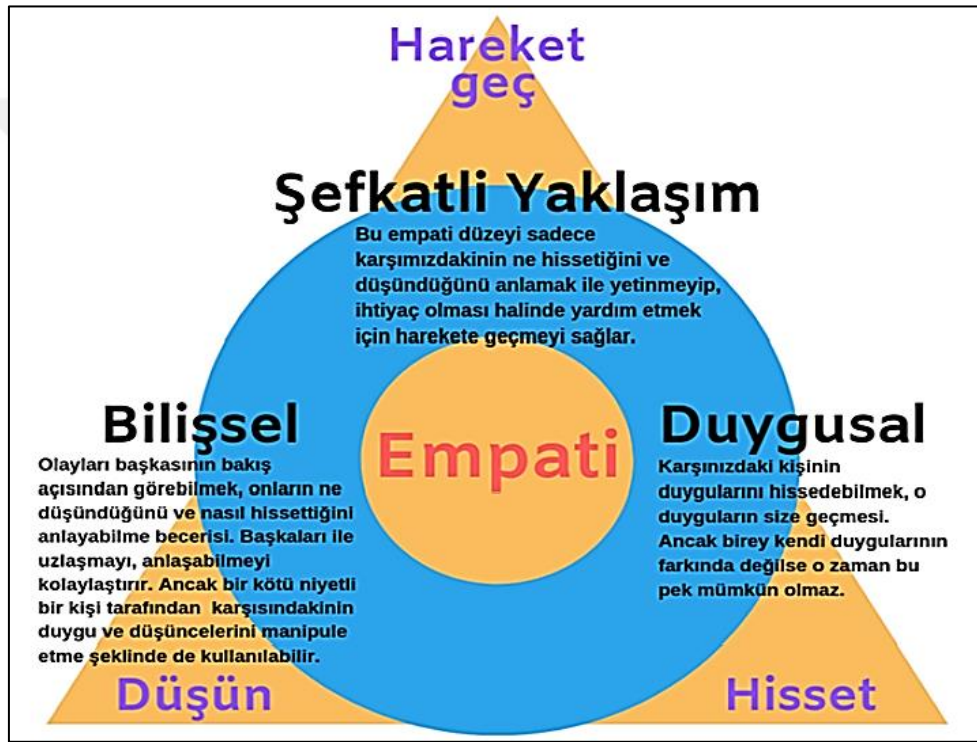
Şekil 2. Nasıl Empati Kurulur?

Kaynak: Günce Psikolojik Danışmanlık Eğitim. 2019. “Empati Değişimi Başlatır.” Günce’13 (113): 2019. <http://www.guncedanismanlik.net/images/GUNCELBULTENSONBAHAR2019.pdf>, Erişim Tarihi:07/05/2020.

Empati, diğer bireyleri anlayabilmek, gelişimlerine destek olmak ve farkındalığı artırmak adına gereken beceriler arasındadır (Goleman, 2000, 256).

Empati becerisine sahip olan bireyler diğer kişilere de fayda verirken, toplumdaki duygusal birlikteliği temin eder. Başka bireylerin duyguları ve kaygılarını anlamayı gerektirmektedir. Hoffman ve Levine (1976, 559), empatiyi; “bireyin sahip olduğu duygulardan sıyrılıp karşısındaki kişinin durumuyla ilgili tutarlı duygulara sahip olmasını gerektiren psikolojik süreç” şeklinde tarif etmiştir.

Matthews, Zeidner ve Roberts (2002) tarafından empati, “bireyin kendi güncel olaylarını kenara bırakarak karşısındaki kişinin gündemine odaklanarak onun neler hissettiğinin farkına varması” şeklinde tanımlanmıştır (akt. Sağkal, 2011, 10).

Şekil 3. Empatinin Boyutları

Kaynak: Günce Psikolojik Danışmanlık Eğitim. 2019. “Empati Değişimi Başlatır.” Günce’13 (113): 2019. <http://www.guncedanismanlik.net/images/GUNCELBULTENSONBAHAR2019.pdf>, Erişim Tarihi:07/05/2020.

1.1. Empatinin Tarihçesi

Empati sözcüğünün ilk ortaya çıkışı 19. Yüzyılda sanat alanında olmuştur. Sanat eserlerinin yarattığı duygu etkisi anlatmak üzere Almanca “Einführung” kavramından Viscer tarafından yararlanılmıştır (Kabapınar, 2015, 75). Almandada “Ein” içinde, führung” ise duygu, duygulanma, hissetme manasına sahiptir. Bir sanat

eserinin kişinin içerisinde meydana getirdiği duygu ve hisler, duygusal etki, duygulanma veya sanatçının eseri ile aktarmayı arzu ettiği duygunun karşı tarafa geçmesinin ifade edilmesi amacıyla yararlanılmıştır.

Söz konusu kullanımdan hemen sonra Empati kavramı 1897 yılında Alman psikolog- filozof Theodore Lipps tarafından psikoloji alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzün yaygın anlamında kullanıldığı biçimi ise ünlü psikolog Carl Rogers aracılığıyla 1970’li dönemde oluşmuştur. Carl Rogers tarafından empati kavramı; “bir kişinin, kendini, karşısındakinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısından bakabilmesi, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlayabilmesi ve bu durumu ona aktarması, göstermesi süreci”dir (Dökmen, 2008, 27).

Sigmund Freud, empati kavramından tümüyle yararlanmamış olsa bile, yakın bir kavram olarak “özdeşim” den faydalanmış ve empatinin, ilk olarak karşımızda bulunan bireyle özdeşim kurma ve sonrasında o kişinin duygu ve hislerini taklit etme vasıtasıyla kurulabileceğini vurgulamıştır. Böylece başka insanların düşüncelerini anlayabilirken görüş ve fikir oluşturabilir. Heinz Kohut tarafından da empati, bir başkasının iç dünyasına girip, ona ait düşünce ve duyguları anlama şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanımla beraber kuramsal yaklaşımda kavramların da kullanılarak empatinin bir başka kişinin hayatına dahil olduğunu varsayarak, bir içe bakış olduğu ifade edilmektedir (Kumbaroğlu, 2013, 6).

Bazı uzmanlar, empatinin tek boyuta sahip bir yapı şeklinde değerlendirilmesinden çok çok boyuta sahip bir yapı olduğunu ileri sürmektedirler. Bu bakımdan empati, en genel anlamda bir bireyin gözlemlenen yaşantılarına karşı gösterilen bireysel tepkiler şeklinde tarif edilmiştir. Empati kavramının çok boyuta sahip bir yapı olduğu gerçeğinin altındaki düşünce, bu kavramın bir dizi yapılar bütünü şeklinde değerlendirilmesidir. Bu yapılar: “bakış açısını alma, hayal gücü, empatik ilgi ve kişisel stres/sıkıntı”dır.

Bu 4 bireysel ayırt edici nitelik empatinin genel tanımı ile uygunluk göstermektedir. Empatinin çok boyutlu olmasını iddia eden Davis empatinin tanımlanması için “dispositional empathy” teriminden yararlanmış ve empatinin yaradılıştan ileri gelen bir kişilik karakteristiği olduğunu ileri sürmüştür. Empati, perspektif alma olarak başka bir bireyin duygusal durumu ve bakış açısı benzeyen bir

durumu edinme becerisini kapsamaktadır (Marshall, Hudson, Jones ve Fernandez, 1995, 101).

1.2. Empatiye İlişkin Kuramsal Görüşler

Rogers tarafından empati, “Karşı kişinin duygu elbisesini giymek duygu organlarını ödünç alıp sanki bunlar kendisine aitmiş gibi bunları duyarlı anlamda subjektif derinliğe inip kullanmaktır” olarak tanımlanmıştır. Rogers’a ait çalışmalar ve araştırmaların etkisinde kalan Robert Carkhuff tarafından empati bir beceri şeklinde tarif edilmiştir. Danışman, danışanın gözüyle dünyayı görüp değerlendirirken, danışanı saran kabuğu “eğer imiş gibi” olma özelliğini kaybetmeden soymaktır diye tanımlamaktadır (Yavaş, 2007, 32).

Freud tarafından empati kavramının taklit vasıtasıyla özdeşimden empatiye doğru bir gelişim gösterdiği ifade edilmiştir. Yine Freud tarafından, empati kavramı diğer bireylerden algılanan duygusal durum tarafından uyarılan duygusal bir reaksiyon şeklinde ifade edilmektedir (Okvuran, 2019, 136). Kohut ise Freud’un etkisiyle psikanalitik teori kapsamında “empati” yi, “başka bir insanın iç dünyasına girerek, onun duygu ve düşüncelerini anlama yeteneği” şeklinde belirtmiştir (Öz, 1998, 33).

Mehrabian ve Epstein (1972), Hoffman (1977) ve Feshbach (1978) tarafından empati kavramı diğer bireyden algılanan olguya duyuşsal yanıt şeklinde tarif edilmiştir (Akt. Aktaş, 2018, 27). Berger (1962) tarafından ise empati, “gözlemcinin duygusal tepkisiyle uyarılan kişinin duygusal durumu arasındaki bağ”dır (Akt. Köseoğlu, 2013, 25). Kohlberg (1969) ise empatiyi bir başka kişinin rolünü alma veya öteki kişinin perspektifinden bakma süreci şeklinde tanımlamıştır (Akt. Koçak ve Önen, 2013, 948).

Hoffman tarafından empati kavramı: “kendi durumuna dönük olarak değil, diğer insana yönelik olarak, empati kuran kişide uygun bir tepkinin oluşması” şeklinde tanımlanmıştır. Burada empati kavramının güdüsel, bilişsel ve duyuşsal olmak üzere 3 alt kategoriden meydana geldiği kabul edilmektedir (Akt. Akçakaya, 2019). Adler ise empatiyi “başkasının gözü ile görmek, başkasının kulağı ile duymak ve başkasının kalbi ile hissetmektir” şeklinde ifade etmiştir (Akt. Demir, 2012, 108).

Ivey (1987) empati kavramı için yeni değerlendirilebilecek bir boyut ilave etmektedir. Ivey, her insanın bir kültür içerisinde yaşadığını belirtmiştir. Kültürden ayrılmış bir birey olamaz. Bundan dolayı terapistin hasta veya danışan ile empati kurması yeterli olmayıp, terapist hasta veya danışanın mensup olduğu kültürü kavramaya, bir anlamda, o kültür vasıtasıyla da empati kurmaya çalışması gerekmektedir. Fakat bu yolla hasta ya da danışanı tarif edebilir. Ivey tarafından empatinin kişinin içinde yaşadığı kültürle beraber ele alınarak kurulmasının mümkün olabileceği ifade edilmiştir (Akt. Yıldız, 2019, 8).

Broke'e göre empati, eğitimin bir parçası sayılarak diğer kişiler tarafından yaşanan duyguların arasında gözlemcinin ayırt etme yeteneğinin fonksiyonudur (Akt. Okvuran, 2019, 136). McWhirter ve Acar (1985) ise empatiyi, diğer kişinin duygularının yoğunluğunun ve anlatımının anlaşılması ve algılanması yeteneği şeklinde ifade etmiştir (Akt. Yavaş, 2007, 34). Ford (1979) tara empatiyi, "ben-merkezcilikten uzak davranış" olarak tanımlamaktadır (Akt. Hasankahyaoglu, 2008, 24).

Stein ise empatinin tek olduğunu ve iki özelliğın empatiyi eşsiz yaptığını ifade etmiştir. Bunlardan ilki empatinin gerçekleşmesi sonrasında fark edilmesi, ikincisi de danışanın dikkatli bir şekilde dinlenmesi durumunda ve danışmanın kendisini danışanın yerine koyması durumunda, düşünceden duyguya doğru bir değişim olmasıdır. Bu safha, anın anlamının paylaşılması şeklinde ifade edilirken neticede danışan kendisi olur ve danışmanla paylaştığı yaşantı danışana anlaşılmiş olma duygu ve hissini vermektedir (Akt. Şakar, 2012, 32).

Avery ve Haynes tarafından empati şu şekilde açıklanmaktadır; "diğer insanın algılamasını ve düşüncelerini fark etme ve anlayabilme ve bu anlayışı olumlu bir karşılıkla aktarabilmedir" (Cotton, 2001, 57). Güngör ise empatiyi "küçük bir tohumun olabileceğinden güzel bir çiçeğe dönüşmesini sağlayan verimli bir toprak gibidir" şeklinde açıklamaktadır. Toprak yalnızca tohumun çiçek açmasını sağlar. Tohumun büyümesini kapasiteye bırakır fakat bu kapasite tamamen tohumun içindedir. Empati, bu toprak gibidir. Çocuğın kendi potansiyelini gerçekleştirmesini sağlar (Katman, 2010, 82).

1.3. Empatik Gelişimi Etkileyen Faktörler

Empati farklı çevresel ve biyolojik etkenlerin desteğiyle gelişim sağlamaktadır. Bu etkenler; aileye bağlı ve nörogelişimsel etkenlerdir.

1.3.1. Nörogelişimsel Faktörler

Empati ve empatik davranış gelişimi üzerinde beynin farklı bölgelerinin rolü bulunmaktadır. Empatiye ait biyolojik göstergelerle ilgili en kayda değer gelişmeler nöronların keşfiyle başlamıştır (Sertakan, 2018, 19). Parma Üniversitesi'nde çalışan bazı araştırmacılar tarafından makak maymunları üzerinde yapılan araştırmada; ağız - el hareketlerinin beyinde tekabül ettiği bölgelerin haritalanması esnasında denek maymunların bir objeyi kavramalarına rağmen, kavramış olan bir maymunu izlediklerinde beynin aynı bölgesinde, bir objeyi kavradıkları zamana benzer seviyede bir elektriksel aktivite artışı olduğu gözlemlenmiştir (Ferrari, Gallese, Rizzolatti ve Fogassi, 2003, 1703).

Rizzolatti ve arkadaşları (2009, 25) tarafından yapılan çalışmada da makak maymunlarının diğerinin niyetini anlayabildikleri tespit edilmiştir. Wicker ve arkadaşları (2003, 655) tarafından yapılan koku duyusunun aynalanışının sorgulandığı fMRI çalışmasında; tiksindirici bir koku tecrübe eden ve kötü kokudan tiksinti duyan bir insanın videosunu izlemekte olan bireylerin beyinlerinde ortak şekilde insular bölgede fonksiyon artışı olduğu saptanmıştır. Bir başka ifadeyle bireyler kokuyu duymasalar bile aynı kokuyu alıyormuş gibi hissettikleri algısı izlenimi veren ortak beyin bölgelerinde aktiviteler gözlenmiştir.

Harrison ve arkadaşları (2007, 724) tarafından yapılan pupil boyutunun duyguların dışı vurumundaki rolünün sorgulandığı araştırmada, gönüllülere çeşitli pupil boyutlarına sahip nötral, hüznü, sinirli, korkulu, tiksinen, şaşkın ve mutlu yüz ifadeleri gösteren fotoğraflar izletilmiştir. Gönüllülere gösterilen fotoğraflar empati ölçeğiyle değerlendirildiğinde, yüz ifadelerinin tümü için daha ufak pupil boyutlarına sahip yüksek empati yoğunluk skorları olduğu saptanmıştır. Bunun yanında pupil boyutunda meydana gelen değişikliklere hassasiyet gösteren bireyler yüksek empati ölçeği skorları elde etmiştir.

1.3.2. Aileye Bağlı Faktörler

Sosyalleşme sürecinde çocukların empati becerilerinin gelişmesi üzerinde bilhassa anne davranışlarının önemli bir rolü olduğu ifade edilebilir. Yürütülen çalışmalar, yüksek empatik yeteneğe sahip annelerin çocuklarının, empatik becerisi düşük annelerin çocukları dikkate alındığı zaman, duygusal yönden de daha reaksiyonel olduklarını bulgulamaktadır. Bunun yanında söz konusu çocukların güç durumda olan bireylere yardım etmeye daha arzulu oldukları görülmektedir (Barnett, 1990, 147).

Barnett erken çocukluk sürecinin, çocukların davranışlarını değiştirerek ya da kuvvetlendirerek onların sosyalleşmeleri adına kritik bir dönem olabileceğini ifade etmektedir. Bunun yanında empati gelişimi üzerinde etkili olan etmenler şöyle sıralanmaktadır:

- Güvenli erken bağlanma,
- Ebeveyn şefkati,
- Empatik modellerin kullanılabilirliği,
- Ebeveyn tutumları,
- Başka bireylerle olan benzerliklerin algılanması,
- Bireylerarası aşırı rekabete engel olunması,
- Olumlu katkılar verecek düzeyde kendini düşünmeye motive edilmesidir.

1.3.3. Empatinin Becerisinin Gelişimi

Empatiye ait ilk belirtiler bebeklik dönemine dek uzanır. Çeşitli araştırma ve çalışmalarda sinir sisteminde öncelikli şekilde bir takım duygusal ifadelerle yanıt veren nöronların bulunduğu tespit edilmiştir. Bir haftalık bebeklerin diğer bebeklerin ağlama seslerine, ağlama ile reaksiyon gösterdikleri görülürken, bilgisayar kullanılarak aynı şiddette verilen ağlama sesine ise herhangi reaksiyon göstermedikleri tespit edilmiştir. Hoffman'a göre, hayatın ilk haftasındaki bebeklerin bir diğer bebeğin ağlamasına karşı ağlayarak ve üzüntüyle karşılık vermesinin diğerleri karşısında sergilenen duygusal uyumun bir başka ifadeyle empati duygusunun ilk belirtisidir (Körükçü, 2004, 30).

Hoffman, çocukların başkası ile kendisi arasındaki farkı anlamak için meydana getirdiği farkındalığın empatik yeteneği oluşturduğunu belirtmiştir. Çocuğun, başka kişilerin duygularına ilgi göstermeleri yaşla beraber değişim göstermektedir. Bilişsel ve algısal yeteneklerin olgunlaşmasıyla, çocuklar git gide başkalarına ait sıkıntıların değişik belirtilerini anlamayı öğrenip ilgilerini uygun davranışlarla birleştirirler. Bilişsel gelişimin ilerlemesiyle beraber çocuktaki empatik iletişimin de gelişme gösterdiği gözlenir. Büyük çocuklar soyut anlamdaki üzüntülere ve sıkıntılara veya oldukça üç fark edilebilen ipuçlarına küçük çocuklara nazaran daha çok reaksiyon gösterirler (Kabapınar, 2015, 7).

Gelişim psikologlarına göre empati kavramının 2 unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar; çocuk yaşamının ilk altı senesinde gelişen, başka insanlara karşı duygusal reaksiyon ve daha büyük çocukların bir başka kişinin bakış açısını anlayabilme seviyesini tespit eden bilişsel reaksiyondur. Duygusal empati birçok bebekte, yaşamının ilk yılı süresince görülür. Çocukların sergiledikleri ilk empatik reaksiyonun öğrenilmiş olduğu iddia edilmektedir. Küçük çocuklar, üzüntü yaşayan diğer insanları gördükleri zaman genellikle empatik reaksiyon gösterirler. Bebekler, ağlayan bir diğer bebeği izleyerek sıkça kendileri de ağlamaya başlarlar.

Gelişim psikoloğu Hoffman, bunu “evrensel empati” şeklinde tarif etmektedir. Bunun nedeni çocuğun dış dünyası ile kendisi arasında ayırım yapma becerisinin olmaması öteki bebeğin sorununu kendi sorunuymuş gibi yorumlamasıdır. Bu, empatinin basit bir biçimi olup çok az bilişsel etki taşıyan, büyük oranda koşullu, duygusal bir reaksiyondur. Empatik acı ilkel olup, onu yaşayan çocuklar esasen diğer çocuğun ne hissettiğini hayal etmeye gayret göstermezler. Ne var ki bu yine de bir başlangıçtır. Bu safhada bebeklerin empatik kaygıyı, en basit seviyedeki başlatıcı teknikler aracılığı ile yaşayabilecekleri ifade edilmektedir. Hayatın ilk senesinde sıkıntılı bir bireyi gözlemlemenin evrensel empatik bir reaksiyona neden olabileceği belirtilmekte ve bu olay Hoffman’a göre bebeklerin, diğerlerini kendilerinden bağımsız birer fiziksel varlık şeklinde algılamaları öncesinde meydana gelmektedir (Gardiner ve Gander, 2015, 402).

Goleman (2019), bir yaşındaki bir çocuğun diğer çocuğun sıkıntısını belki de onun ne hissettiğini daha iyi anlayabilmek için taklit ettiğini belirtmiştir. Mesela, bir

bebeğin parmağı acıdığı zaman bir yaşındaki diğer bir çocuk kendi parmaklarını ağzına götürerek acıyıp acımadığını kontrol etmiştir. Annesinin ağladığını gören bir bebek ise hiç gözyaşı olmadığı halde gözyaşını silmiştir. Bu misallerdeki taklit olgusu çocuklar iki buçuk yaşına geldikleri zaman kaybolmaktadır. Böylelikle başka kişinin acısının kendilerinininkine göre farklı olduğunu anlarken diğer insanları daha iyi rahatlatarak duruma gelirler.

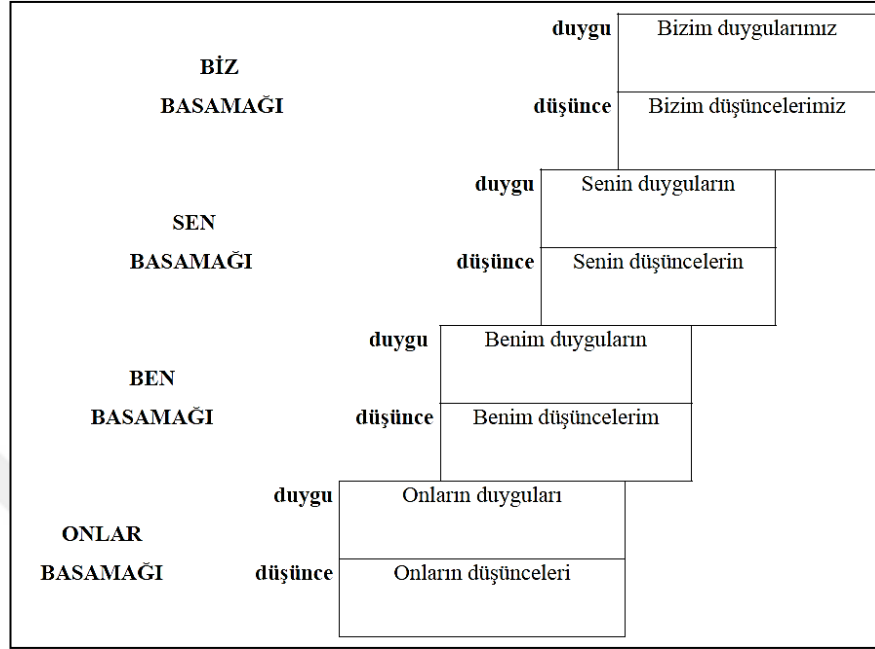
1-2 yaş aralığındaki çocuklar, başka kişilerin sıkıntılarının kendi sıkıntısı olmadığını net bir şekilde anlayabildikleri 2. empati safhasına girerler. Birçok bebek içgüdüsel olarak diğer kişilerin sıkıntılarını azaltmaya gayret eder. Bunun yanında bilişsel gelişim düzeyleri nedeniyle, küçük çocuklar ne yapmaları gerektiğinden tam olarak emin değillerdir. Çocuklar iki yaşını doldurana dek nesne sürekliliğini tam olarak geliştirirken, kişi sürekliliği biraz daha erken gerçekleşir.

Hoffman'a göre, bu durum çocukların kendi acılarını diğer bireylerden ayırt etmelerine imkan sağlar. Ne var ki hala bir nebze de olsa empatik acı yaşarlarken bir kurbanı rahatlatmaya gayret edebilirler (Gardiner ve Gander, 2015, 404). Bu dönem süresince çocuklar, bir başka kişinin üzüntülü olduğunu anlayabilirler, fakat başka bireyin kendisine göre farklı ihtiyaçlarının olabileceğinin farkında değildir. Bundan dolayı uygun olmayan tepki gösterebilirler. Mesela bir diğer çocuğun düştüğünü gören bir çocuk, düşen çocuk annesiyle beraber olsa dahi onu rahatlatmak için kendi annesini götürür.

1.4. Empatinin Sınıflandırılması

Farklı durumlara karşı gösterilebilecek empatik reaksiyonların en kalitesiz olanından en kaliteli olana doğru sıralanmış haline “*empatik tepki basamakları*” adı verilmektedir. Söz konusu basamaklara ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde; Truax ve Carkhuff (1967) tarafından empatik tepki 9 basamakta ele alınırken, Hammond ve arkadaşları tarafından ikisi ara ve beşi temel olmak üzere toplam yedi basamakta, Egan (1997) tarafından ileri ve başlangıç düzeyinde olmak üzere iki empatik tepki belirtilerek ele alınmıştır. Türkiye’de empatik tepki basamakları 1998’de Üstün DÖKMEN’in çalışmaları sonrasında “Aşamalı Empati Sınıflamasında”

ortaya koyulmuştur. Empatik tepki basamakları onlar, ben, sen ve biz basamaklarıdır. Bu basamaklar kendi içlerinde ‘duygu’ ve ‘düşünce’ şeklinde ikiye ayrılır.

Şekil 4. Aşamalı empati sınıflandırılması

Kaynak: Dökmen, Üstün.1988. “Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi.” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 21(1-2): 155-190.

1.5. Empatinin Biyolojik Temeli

Günümüzde psikolojik yaklaşımların biyolojik yansımalarıyla ilgili araştırma ve çalışmalar artmıştır. Empatinin kökenine ilişkin kesin ve tam bir bilgi mevcut değildir. Empati yeteneğine doğuştan sahip olunduğunu ileri süren kuramcı sayısı az olup ancak ileri teknolojilerle görüntüleme cihazları yardımıyla pek çok araştırma yapılmaktadır. Bu çalışmalarla empati yeteneğinin biyolojiyle de ilişkisinin olduğu ortaya koyulmaktadır. Nöroloji alanında yürütülen bazı çalışmalar ve birtakım olaylara ilişkin raporlar empatinin beyinde yer alan temeline dair çeşitli fikirler sunabilmektedir.

Goleman (2019, 126-144) tarafından yazılan eserde, “1975 yılında yazılan bir rapor, frontal loblarının sağ kısmı zarar görmüş olan birçok hastaya bakıldığında, garip bir eksiklik görüldüğünü bildiriyor. Rapora göre bu kişiler insanların söylediklerini gayet iyi anlamakla beraber, ses tonlarındaki duygusal mesajı

kavrayamıyorlardı. Buna karşılık, 1979’da verilen başka bir raporda, beyinlerinin sağ yarısının diğer bölümleri zarar görmüş olan hastaların, duygusal algulamalarında çok farklı bir boşluk olduğundan söz ediliyordu. Bu hastalar, ses tonları veya hareketleriyle kendi duygularını ifade edemiyorlardı. Ne hissettiklerini biliyor, sadece dışa vuramıyorlardı. Raporun yazarları, bütün bu kortikal beyin bölgelerinin limbik sistemle kuvvetli bağlantısı olduğunu kaydetmişlerdi” ifadeleri bulunmaktadır. Bu rapor sayesinde beynin başlangıcıyla birlikte spesifik duygusal ifadelere tepki verecek biçimde dizayn edildiği ve empati becerisiyle biyoloji arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Empatinin biyolojik temelleri hakkında bazı çalışmalar yapan McLean, bireylerde ve öteki memelilerde ortak olan beyin bölümünün limbik sistem olduğunu ifade etmiştir. Bu sistemin, empatinin meydana gelmesinde nöral bir temel teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Limbik sistemdeki bir parça kişinin kendisini korumak için davranış ve duygularını kontrol ederken, öteki parça türlerin korunması ve sosyalleşmeyi temin eden empatik yönelim gibi pozitif yaklaşımlara dair bölümdür. Limbik ve Hipotalamus sistem arasında bulunan bağlantıların işlevleri arasında başka bireylerin duygularının anlaşılmasını sağlaması bulunmaktadır (Aydın, 1996, 25).

Leslie Brothers tarafından empatinin biyolojisi üzerine yazılan oldukça önemli çalışmasında, duyguların okunmasında ve buna tepki verilmesinde amigdalakorteks’in anahtar bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Kortekste spesifik duygulara has nöronların yoğunlaşmış olduğu bölgelerin hatta amigdala ile en yoğun ilişkisi olan yerler olduğu belirtilirken, duygular okunmakta, uygun tepkilerin organize edilmesinde korteks-amigdala devrelerinden yararlandığı ifade edilmektedir.

Brothers, insanoğlu haricindeki primatlar için; *“Bu tür bir sistemin hayati önemi açıktır. Baska birinin yaklaştığının algılanması belirli bir (fizyolojik tepki) sistemini –hem de çabucak- harekete geçirmelidir; çünkü yaklasanın niyetinin ısırma mı, sakince oturup birbirinin bitlerini ayıklamak mı, yoksa çiftleşmek mi olduğu anlaşılmalı ve tepki ona göre ayarlanmalıdır”* ifadelerini kullanmıştır. Beynin belli duygusal ifadeler için tepki verecek biçimde dizayn edilmiş olmasıyla empatide biyolojinin sabit bir verisi olur (Goleman, 2019, 126-144).

Empati, başkasının duygularına ilişkin ince sinyallerin algılanarak bireyin kendisinin duygusal beyininde taklit edebilmesine yönelik, yeterli düzeyde algılamaya hazır ve sakin durumda olmayı gerektirir. Sadece bedensel tepkiler senkronize olduğu zaman empati meydana gelmektedir (İkiz, 2006, 25).

Günümüzde yapılmakta olan çeşitli beyin görüntüleme çalışmaları ve hayvan deneylerinden saptanan veriler bu yaklaşımları desteklemektedir. Birçok beyin görüntüleme araştırmasında beynin çeşitli kısımlarında aktivite artışları gözlenmesine rağmen, bebek - anne ilişkisinin anlaşılmasında singulat kortekse ait rolün hemen hemen çalışmaların tümünde devamlı şekilde altı çizilmiştir. Bunun yanında bazı araştırmacılar “ayna nöronlar” şeklinde tanımlanan bazı sinir hücrelerini "empati nöronları" şeklinde belirtilmiştir (Altınbaş vd., 2010, 15).

Türe has empatiyle ilgili kanıt ve ispatlar heyecan verici olmasının yanında empatinin biyolojik göstergelerine dair en kayda değer ilerlemeler ayna nöronların keşfiyle başlamıştır. İtalya Parma Üniversitesi'nde görevli araştırmacılar tarafından makak türü maymunlarla yürütülen bir araştırmada; ağız ve el hareketlerinin beyne karşılık gelen bölgelerinin haritalanması esnasında bu hayvanların bir objeyi kavramalarına rağmen, kavrayan birini izledikleri anda da beyne aitt aynı bölgede, bir objeyi kavradıkları zamanla aynı seviyede elektriki bir aktivite artışı olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu bölge F5 bölgesi olup, yerleşme bölgesi inferior paryetal lobun rostralindedir. Nörogelişimsel Faktörler kısmında da anlatıldığı gibi F5 bölgesinin önemi Ferrari, Gallese, Rizzolatti ve Fogassi (2003, 1707) tarafından yapılan araştırmayla ortaya koyulmuştur. Bu araştırma çerçevesinde, aynı maymunların sosyal iletişimde yararlandığı birtakım ağız hareketlerini insanların taklit ettiğini izlerken beyinlerindeki elektriki aktivite değişiklikleri kaydedilmiş ve neticede bu hayvanların ağız hareketlerini taklit eden bir bireyi izledikleri zaman benzer mimik ve jestleri aynaladıkları görülmüştür. F5 alanının bireydeki homologu motor konuşma alanı olan Broca'dır. Dilin, iletişimde ve diğerini anlamadaki rolü dikkate alındığında, kuşkusuz insanlık tarihinde dil gelişimini aydınlatacak özellikteki bu çalışmaların önemi oldukça büyüktür. Bu doğrultuda diğer bireyin ifadesini ve niyetini anlayabilme dilin gelişimiyle oldukça bağlantılıdır. Rizzolatti, Fogassi ve Gallese (2006) tarafından yürütülen araştırmada da bu maymunların diğerinin niyet ve ifadesini anlayabildikleri saptanmıştır. Bu çalışmada, bir opak ekran arkasında duran objeyi kavrayan el

seyredilirken daha önce yapılan çalışmalara benzer şekilde aynı elektriksel aktivitenin olduğu, ancak ekran arkasında obje olmamasına karşın kavrama hareketinin taklit edilmesi durumunda benzer aktivitenin gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Bu durum öteki araştırmalara nazaran, anılan maymunların ekran arkasını görmemesine rağmen görüyormuşçasına niyeti anlayabildikleri hissini vermektedir. İleriki dönemlerde pek çok uzman hayvan araştırmalarındaki benzer kurguyla bireylerin yer aldığı ayna nöronlara ilişkin araştırmaları devam ettirerek diğerini anlamının biyolojik ispatlarını arttırmışlardır (Altınbaş vd., 2010, 19).

1.6. Empatinin ile İlgili Yaklaşımlar

Empatinin kurulmasında etkinliği olan bazı dinamikler bulunmaktadır. Bu dinamikler şunlardır (Özen, 2015, 15);

- Çıkarılma Yaklaşımı: İnsanların anlaşılabilmesi adına bireyler tarafından ortaya koyulan fiziksel ifadelerin yorumlanarak bireylerin iç dünyalarına ilişkin çıkarımlar yapılması gerektiğini vurgulayan kuramdır.
- Rol Oynama Yaklaşımı: Bireyin başka bireyleri anlamasının onlara ait bakış açılarının anlaşılmasıyla olabileceğini ileri süren yaklaşımdır.
- Heyecan Yayılması Olarak Yaklaşımı: Sullivan tarafından ortaya atılan bu görüş, çocukla ona bakan birey arasında heyecansal bir bağ bulunduğunu ifade etmektedir. Çocuklar söz konusu heyecansal bağla kendilerine bakan bireyle karşılıklı bildirimde bulunurlar.

1.7. Empatinin Faydaları

Empati kavramı, psikolojiyle ilgili bir kavram olmaktan ziyade tabii bir etkileşim durumudur. Bu süreçte bireye bazı faydalar da sağlanmaktadır. Dökmen, empatik iletişimin, yalnızca kendisi ile empati kurulan için faydalı olmadığını empati kuran birey için de önemli olduğunu ileri sürmektedir. Feshbach ise yüksek empatik eğilim ve becerilere sahip olan, bundan dolayı da başka bireylere yardımcı olan bireylerin çevrelerinde daha çok sevildiğini ifade etmiştir. Bunun nedeni empatinin kişiye;

- Toplumsal uzlaşma,
- Gelişmiş seviyede farkındalık,
- İletişim yeteneği,
- Duygusal beceri,
- Gelişmiş seviyede kırgınlık, sinirlilik, önemseme ve acıma gibi diğer antisosyal davranışların da denetlenmesine yardımcı olmasıdır (Dökmen, 2016, 169).

1.8. Günlük Hayatta Empatinin Önemi

İnsanların toplumda, huzur ve rahat bir biçimde hayatlarını sürdürebilmelerinin yolu birbirleriyle sağlıklı iletişime geçebilmelerinden geçmektedir. İletişimin en asli bileşenleri arasında empati gelmektedir. Bireylerin yüksek empati kurma yeteneklerine sahip olması daha sağlıklı toplumsal ilişkilerin kurulabilmesini temin eder (Dökmen, 1987, 184; Işık ve Akbaba, 2006, 154, Gülseren, 2001, 433).

Empati bireylere daha doğru ve hızlı bir biçimde diğerlerinin eylem ve ihtiyaçlarını öngörme ve çevrenin gözle görülür yönlerinin keşfedilmesi olanağını sunmaktadır. Bunun yanında, empati kurulan birey, karşısında olan bireyin kendisini anladığını hissettiğinden dolayı o bireyle ortak bir biçimde davranma, işbirliği sağlamada eş güdümü artmaktadır (Vignemont ve Singer, 2006, 433).

Dökmen (2008, 28) tarafından empati, empatik eğilim ve empatik beceri şeklinde 2 boyutta değerlendirilmiştir. Empatik beceri bireyin empati kurabilme becerisi olup, empatik eğilim de; bireylerin gündelik hayatta empati kurma potansiyelleri/eğilimleridir.

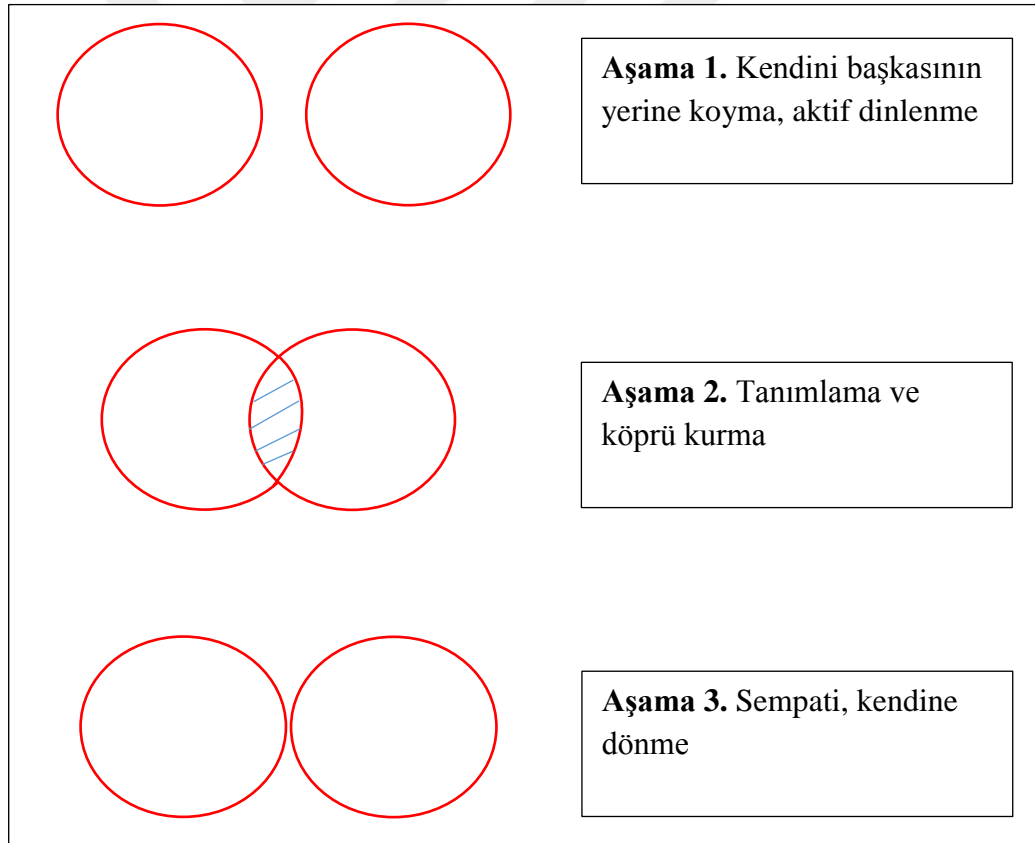
Bunun yanında, empati kurma potansiyeli taşıyan bireyler bu durumu bazen davranışa dönüştürme sorunu yaşayabilirler. İlâveten empatik eğilimle sosyalleşme, anksiyete, sosyal duyarlılık, saldırganlık, depresyon gibi farklı parametreler arasında bağlantılar olmasının yanında bu eğilimin daima bir neden öteki parametrelerin de sonuç olduğunu ifade etmek, bazı genellemeler yapmak uygun olmayabilir.

1.9. Empati Süreci

Empati sürecine ilişkin yapılan araştırmalarda çeşitli yaklaşım ve kurumlar bulunmakla beraber genel yaklaşım, empatinin duygusal ve bilişsel bir süreç olduğunu ce 3 basamakta gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bunlar;

- Empati kuracak birey, kendini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun gözüyle bakar.
- Karřısında bulunan bireyin dūřünce ve duygularını dođru olarak kavrar.
- Empatinin meydana geldiğini, hitap edilen kişi farkına varır bir başka ifadeyle empati sürecinin gerektirdiği bilişsel ve duygusal tepki ortaya koyulur.

Stein tarafından yapılan tanımlama empati sürecinin şekil 5'teki gibi gerçekleştiğini ifade etmektedir (Davis, 2005, 77):

şekil 5. Stein'in Empati Süreci

Kaynak: Davis, Carol. M. 2005. "Empati Nedir, Empati Öğretilbilir mi? Sezer Ö, Damar S. (Çev)." İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6 (9) (2005): 77-88.

1.10. Empatinin Bileşenleri

Empati kavramı üzerinde duran bilim insanı ve uzmanlar bileşenleriyle ilgili kendi aralarında fikir ayrılığı yaşamışlardır. Feshbach (1978, 5)'e göre empati kavramının üç bileşeninde empatik tepki; karşında bulunan kişinin duygusunu saptama becerisi, diğer bireyin düşünce ve duygularını kabul görme veya o role girme becerisi ve önceden paylaşılmış olan duygusal tepkiyi hatırlama şeklinde belirtilirken, Hoffman tarafından empati bileşenlerinin üç gruba ayrıldığı ve bunların güdüsel, duygusal ve bilişsel olduğu belirtilmiştir (Öpengin ve Sak, 2012, 38). Empatik davranışın temelinde bireylerin diğer bireylere bakış açılarını meydana getirmede duygusal, bilişsel ve algısal perspektif bileşenlerinin etkili olduğu vurgulanırken (Renzulli, 1978, 182), Goldstein ve Michaels (1985, 57) tarafından empatinin meydana gelmesini temin eden boyutları algılayıcı-algısal, iletişimsel-bildirimsel empati ve bilişsel empati empati şeklinde açıklanmıştır.

1.10.1. Algısal Empati

Bu empati bileşeni bilişsel ve duygusal empatinin gelişimine temel teşkil eden bir bileşendir. Bir kişinin empati kurma arzusu taşıdığı bireyin ilk olarak sözsüz iletişim biçiminden başlayarak, beden dili ve ses tonu hakimiyeti gerekmektedir. Saptadığı veri ve bilgileri algılaması sonrasında, bu veri tabanında empatinin duygusal ve bilişsel boyutunu algılayarak iletişim - bildirim sürecine geçişi temin etmelidir (Goldstein ve Michaels, 1985, 57)

1.10.2. Bilişsel Empati

Bilişsel empati bileşeni, karşımızda bulunan bireyin düşünce, duygu ve hislerini deneyimlemeksizin anlamayı ifade ederken yaşama mecburiyeti bulunmamaktadır (Del Prette ve Del Prette, 1996, 141). Başka yönden bakıldığı zaman bu empati, empati kurulmak istenilen bireyin duygu, düşünce ve niyetini mental bakımdan anlaşılmasını temin eden bileşendir. Bu empatinin açıklanmasında ben-merkezciliğin önemli rolü vardır (Heller, 2004, 211). Ben-merkezci bireylerin karşısında bulunan bireyle empati kurmaları oldukça güçtür. Bunun yanında bilişsel

empatide rol alma, bireyin hissedilmesinde çok etkilidir (Wied, Goudena ve Matthys, 2005, 868; Kuru, 2017, 47).

1.10.3. Duygusal Empati

Bu bileşen, empati kurulması istenilen kişinin duygularının derinden hissedilmesi, kişinin yaşamış olduklarına duygusal manada duyarlı olunması şeklinde izah edilmiştir. Bu empati, bireylerin çevrelerinde bulunan arkadaşlık ve aile ilişkilerinde cömert olmasını temin ederken, ahlaksal değerlerin de kişide oturmasını temin etmesi bakımından önem arz etmektedir. Duygusal bakımdan empati kurulan kişiyi hissettiğinden dolayı tepkilerinde birey için optimum olanı tercih edebilir. Duygusal empati tarafından sunulan en kayda değer katkılardan biri de şiddetin azaltılmasındaki rolüdür. Bu bileşene henüz yeni doğan bebeklerin bile sahip olduğu bilinir. Duygusal empati olmaksızın meydana gelen empati, kişileri tanımlayarak etiketleme şeklinde görülmektedir (Wied, Branje ve Meeus, 2007, 49).

1.11. Empati İle Benzer Kavramların Karşılaştırılması

Empati kavramı yaygın olarak kullanılan çeşitli kavramlarla karıştırılmaktadır. Bu bölümde sezgisel tanı, içtenlik, özdeşim ve sempati gibi empatiyle karıştırılan kavramlardan bahsedilecektir.

1.11.1. Empati ve Sempati

Sempati bir bireyin duygusal vaziyetinin, onun üzüntü ve kederini ona karşı şefkatle yaklaşarak paylaşılmasıdır. Diğeriyile sempati kurulduğu zaman beraber hissetme veya diğerinin acısını paylaşma durumu vardır. Wispe tarafından sempati ve empati arasındaki fark şu şekilde belirtilmektedir: *“Empatide kişinin kendi benliği diğerini anlamak için bir araç olmaktadır ve kimliği kaybetme söz konusu değildir. Sempati diğerini doğru anlamaktan çok paylaşmakla ilgilidir ve bir duygu katılımı vardır. Empati de, sempati de kişiyi anlamaya yöneliktir. Sempati diğer birey ile ortak duygu, ilgi ve çıkarların paylaşılması iken empati ise diğerinin duygularını doğru olarak hissetmek ve bunları kendisinin -miş gibi yaşayabilmektir”* (Özen, 2015, 11).

1.11.2. Empati ve Özdeşleşme

Özdeşleşme 2 insanın aynı benliği paylaşması şeklinde nitelendirilirken, empatide 2 ayrı farklı benlik beraber vardır (Rehber, 2007, 12).

1.11.3. Empati ve İçtenlik

İçtenlik ve empati birbirlerine benzer ve birbiriyle karıştırılan kavramlardır. Empatik anlayışta kişi karşısındaki bireyin iç dünyasına girerek bunu kendi içerisinde yaşamayı; içtenlik ise bunu yaparken aynı zamanda kendi yaşantısını da algılayabilmesi adına gayret göstermesidir (Akkoyun, 1982, 64).

1.11.4. Empati ve Sezgisel Tanı

Sezgisel tanı bir kişinin yönelim ve ihtiyaçlarını meydana çıkarma, formüle etme ve çözümlene yeteneğiyle ilişkilidir. Bu noktada bir yaşantının gözlenmesi ve gözlenenin yorumlanması bulunmaktadır. Ne var ki empatide her çeşit değerlendirme ve yorumdan uzak durulur. Empatinin bu özelliği nedeniyle bu kavramlar tamamen birbirlerinin zıttıdır (Akkoyun, 1982, 64).

1.12. Empati Eğitimi ve Yararlanılan Yöntemler

Empatik anlayışta gündelik hayatın neredeyse her bölümünde iletişimi kolay hale getirme ve bireyleri birbirlerine yaklaştırma özellikleri bulunmaktadır. Bireyler kendileri ile empati kurulduğu zaman, kendilerinin önemsendiğini ve anlaşıldıklarını hissederler. Başka kişilerce önemsenmek ve anlaşılacak ise kişiyi rahatlatırken kendini iyi hissetmesine yol açmaktadır. Bu ise bireyler arasında güzel bir ilişki şeklinin meydana gelmesine, aynı zamanda empati yapılan bireyin zaman içerisinde empati kuran bireyden farkında olarak veya olmayarak karşısında kişinin davranış, düşünce ve duygularını anlama yeteneğini kazanmasına neden olabilir (Yüksel, 2004, 342).

Empatinin bireylerarası ilişkiler için kayda değer bir yetenek olmasının anlaşılmasından sonra bu yeteneğin eğitimle geliştirilebileceği üzerine bazı araştırma ve çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda kişiler empati eğitimlerine tabi tutulmuştur. Empati eğitiminin hedefi bireylerde var olan empati kurma yeteneğinin geliştirilmesi böylelikle bireylerin birbirleri ile sağlıklı bireylerarası ilişkilerin kurulmasına destek verilmesidir. Bu hedefin gerçekleştirilmesine yönelik uzmanlar empati eğitim programı adıyla bazı programlar hazırlamışlardır. Kişilerin empatik becerilerinin geliştirilmesi adına gerçekleştirilen eğitim programlarının empatik tepkiyinin olduğu bilişsel ve duygusal becerilerin geliştirilmesi üzerinde odaklandıkları görülmüştür. Bunun yanında bu programlar empati kurulması sırasında gereken duyguların tanınması, değerlendirilmesi, adlandırılması vb. bilişsel öğeleri de kapsamaktadır (Kumbaroğlu, 2013, 16).

Rogers tarafından empati yeteneğinin deneyim sayesinde geliştiği ve bir öğrencinin danışmanlar veya öğreticiyle yaşantısal ya da bilişsel eğitim yoluyla bu yeteneğinin kavrayabileceği belirtilmektedir (Kapıkıran ve Kapıkıran, 2000, 71). Dökmen tarafından, empati ve iletişim becerisinin geliştirilmesinde yararlanılan teknikler 4 başlıkta toplanmıştır;

- Didaktik Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre bir uzman, öğrencilere / deneklere sağlıklı empati ve iletişim hususunda teorik bilgiler sunar.
- Yaşantısal Yaklaşım: Deneğin bir başkasıyla yaptığı iletişim, uzmanca banttan seyredilerek veya gözlenerek kritik edilir.
- Rol Oynama Yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre denekler, durum doğrultusunda zaman zaman kendisi olarak bazen de zaman zaman da karşısında bulunan bireyin rolünü alarak iletişim kurar.
- Modelden Öğrenme Yaklaşımı: denek, uzmanların danışanlar veya hastalarla yaptığı iletişimlerini, banttan seyrederek veya gözleyerek empatik beceriyi öğrenirken bu yaklaşıma göre uzman model alınmaktadır. Bireylere empati eğitimi verilmesinin bir diğer yolu da, bu kişilere başkalarıyla ilgili duygusal yüz ifadelerinin teşhis edilmesi hususunda eğitim verilmesidir. Kimi uzmanlar tarafından duygusal yüz ifadelerinin teşhis etme yeteneği genel empatik yeteneğinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu noktada deneğe duygusal

yüz ifadeleriyle ilgili eğitim verildiği zaman bu eğitimle empati eğitimi de verilmiş olmaktadır (Dökmen, 1988, 156).

1.13. Empati İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde empati konusunda yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilecektir.

.13.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

İlbay (2000) tarafından yapılan araştırmada; kişilerin empati yeteneği, kaygı ve ilişkili özerklik düzeyleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre empatik becerisi olan kişilerin ilişkili özerklik seviyeleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, kaygı ve ilişkili özerklik arasında önemli bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır.

Açıkalın (2000) tarafından yapılan araştırmada; ilköğretim okulu idarecilerinin empati becerileri ve dönüşümcü liderlik özelliklerinden yararlanma boyutlarının saptanarak aralarındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yöneticilerin empati becerileri ve dönüşümcü liderlik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, liderlik davranışları ve dönüşümcü liderlik özelliklerini ortaya koyma seviyelerinin, kendi değerlendirmeleri doğrultusunda daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Öner (2001) tarafından yapılan araştırmada ise, üniversitede öğrenim gören değişik cinsiyet rol yönelimli erkek ve kız öğrencilerinin empati becerisi seviyelerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre değişik cinsiyet rol yönelimleri olan bir eylem empati becerisi seviyeleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgulanmıştır.

1.13.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Chalmers ve Townsend (1990) tarafından yapılan araştırmada toplumsal yönden uyumsuzluk yaşayan kişilerin sosyal bakış açısı almalarıyla ilgili eğitimin

etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, rol alma eğitimlerinin, sosyal bakış açısı ölçümlerindeki performansı yükselttiği tespit edilmiştir.

Lipsitt (1993), tarafından yapılan araştırmada ise annelerin empatik becerileri ve iletişim biçimiyle çocukların empatik becerileri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin empatik becerilerinin çocukların empati becerileri tahmini üzerinde etkili olmadığı belirlenirken, annelerin iletişim şeklinin çocukların empati becerilerinin tahmininde rol oynadığı tespit edilmiştir.

Krevans ve Gibbs (1996) tarafından yapılan çalışmada, çocukların disiplin altına alınmasında aileler tarafından kullanılan tümevarım tekniğinin, çocukların prososyal ve empati davranışı arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, tümevarım yönteminden yararlanan ailelerin empatilerinin yüksek ve empatileri yüksek olan çocukların prososyalliklerinin ise daha yüksek olduğu, çocukların empatisinin, çocukların prososyal davranışları ve aile disiplini arasındaki ilişkiyi dengelediği saptanmıştır.

Miller (1997) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi çocuklarında özgeci davranış ve empatinin mizaç özellikleriyle ilişkisi araştırılmıştır. Tespit edilen sonuçlarda duygusal açıdan olumlu olarak tarif edilen çocukların, altruizm ve empati tepkilerinde de sosyal bireyler olduğu saptanmıştır.

Huges ve Dunn (2000) ise, ahlaki farkındalık ve ahlaki bilinçte grup farklılıklarının değişmezliği incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, 2 sene önce meydana gelen ahlaki ve sosyal algıdaki sorunların, 2 sene sonra da çocuğun arkadaş ve aile ilişkilerinde sorunlara neden olmaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Van der Mark, Van Ijzendoorn ve Bakermans (2002) tarafından yapılan çalışmada iki yaşında bulunan çocukların empati gelişimleriyle ebeveynlerle ilgili güvenli bağlanma, çocukluk korkuları ve duyarlılık arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, 12. aydan 22. aya dek annenin sıkıntısı karşısında ortaya koyulan empati becerisinin arttığını, bir yabancıya gösterilen empatinin düştüğünü göstermiştir. Ayrıca gözlem öncesi ve sırasında gerçekleştirilen çocuk yetiştirme şekliyle ilgili testlerin empati tepkileriyle oldukça düşük bir ilişki içerisinde olduğu bulgulanmıştır.

2. BENLİK KAVRAMI VE BENLİK KURAMLARI

Birçok disiplin ‘benlik’ kavramına ilişkin şimdiye dek pek çok çalışma yapılmış olmasına karşı alan yazında çeşitli kuramlar olduğu görülür. Bazı kuramcılar benliğin değişmediğini vurgularken, bazıları da devamlı değiştiğini ifade etmişlerdir (Yılmaz, 2016, 81). Kişinin kendi benliğini algılama ve kavrama şekli olarak tarif edilen “self-concept” Türkçe’de; “*benlik kavramı, kendilik kavramı ve öz kavramı*” şeklinde tarif edilmektedir (Yıldız, 2006, 89).

2.1. Benlik Kuramları

Psikoloji biliminde benlik konusu William James tarafından yazılan “The Principles of Psychology” isimli eserde ele alınmaya başlanmıştır (Özen ve Gülaçtı, 2010, 23). James’in bu çalışmasında, benlik “bilen benlik (self as knower) ve bilinen benlik (self as known)” şeklinde sınıflandırılmıştır. Bilim konusunun bilinen benlik olmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Bunun nedeni, bilen benliğin özne (I) bilinen benliğin ise nesne (me) olmasıdır. ‘I’, kişinin kendi algılama şekline göre, kendisinde bulunduğu bireysel karakteristikler topluluğudur. ‘Me’ de, kişiye toplumdan gelen reaksiyonları yansıtmaktadır. James tarafından, benliğin maddi benlik “material self”, sosyal benlik, manevi benlik “spiritual self” ve saf ben “pure ego” dan oluştuğu yazılmakla, bireylerin pek çok benliği taşıdığı fikrinin öncülüğü yapılmıştır. Bireyin bedeni, malı-mülkü maddi benliği, evi, ailesi, giyecekleri; toplumdan gelen kendisine dair bilgiler, birtakım gruplarda yer almak, statü edinmek, gururlu, onurlu, ünlü olma arzusu gibi davranış ve tutumlar sosyal benliği; öznel ya da içsel varlığı, eğilimler ya da melekesi manevi benliği meydana getirmektedir. Bireysel birlik olan saf benin ise tümüyle psikoloji alanı haricinde olduğu değerlendirilmektedir (Sertakan, 2018, 5).

Cooley tarafından ise benlik kavramı, sosyolojik açıdan ele alınmış ve James’e ait “sosyal benlik” nitelendirmesi tarafıyla ilgilenilmiştir. Yine Cooley tarafından, kişinin toplumla etkileşimleri esnasında meydana gelen karşılıklı imgelemeleri, ayna benlik kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır (Cooley, 1902). “Ayna benlik” kavramında 3 esas öge bulunmaktadır.

- Bireyin başkalarının ne şekilde algılandığıyla ilgili tasarım: Benliğin toplumsal anlama sahip tarafı da denmektedir.
- Başka insanların bireyin davranışına ilişkin yargılarının bireyde meydana getirdiği tepki: Bu da kişinin toplumda aldığı kıymettir.
- Benlikle ilgili geliştirilen hisler: Utanma, gurur duyma vb. hislerdir (Özen ve Gülaçtı, 2010, 24).

Mead ise Cooley'e benzer şekilde benliği toplumsal yönden ele almıştır. Mead tarafından, benlik "Bilen Benlik" ve "Bilinen Benlik" olarak ikiye ayrılmıştır. "Bilinen Benlik" benliğin, başka insanların görüş ve tutumlarına kıymet veren tarafıdır. Aynı zamanda bu benliğe ait edilgen ve geleneksel taraftır. "Bilen Benlik" ise, benliğin istediği şekilde davranan yaratıcı ve etkin tarafıdır. Bilen benliği ise bilinen benliğe karşı gösterilen reaksiyon şeklinde ifade etmiştir (Mead, 1934, 136).

2.2. Benliğin Gelişimi

Birey gelişimi ahlak, sosyal, zihinsel ve fiziksel gelişimi gibi farklı esas boyutlardan meydana gelen kompleks bir süreç olup tüm boyutlar arasında bir irtibat vardır (Özdemir vd., 2012, 567). Benlik kavramı ise hayat boyu süren ve dinamik bir süreçte gelişmektedir. Kuvvetli bir benlik geliştirilebilmesi adına kişi; ergenlik, çocukluk ve bebeklik dönemleri içinde duyduğu ihtiyaçlarını doyurucu seviyede ve dengeli bir şekilde karşılamış, bu dönemle ilgili problemlerini başarılı bir biçimde çözmüş olmalıdır (Adana ve Kutlu, 2006).

2.3. Benlik Saygısı

Benlik kavramının, beğenilerek özümsemesi ve kıymetli bulunması benlik saygısını oluşturmaktadır. Benlik saygısı literatürde; "self-regard, self-esteem, self-confidence, self-respect" şeklinde de bulunmaktadır (Dilmaç ve Ekşi, 2008, 75).

Özdeğer veya benlik saygısı; Kundu ve Rani (2007)'ye göre bireyin içsel negatif ya da pozitif subjektif yargıları, değerlendirmeleri, Rosenberg (1965)'e göre benliğin negatif ya da pozitif değerlendirilmesi, Neiss ve arkadaşları (2002)'na göre

bireyin kendini değerlendirmeci veya duygusal takdiri, Baumeister ve arkadaşları (2003)'na göre bireyin kendine verdiği kıymet, Knapen ve arkadaşları (2005)'na göre kişinin bireysel pozitif değerlendirmeleridir. Coopersmith (1967) tarafından da benlik saygısı; kişinin kendi özel tutumlarının, kapasitesi ve performansı mevcut olduğu yargısal süreçle bağlı olduğu ifade edilmiştir. Benlik saygısı kişinin kendisini değerlendirmesi neticesi elde ettiği benlik kavramının onaylanmasıyla ortaya çıkan beğeni durumudur. Bireyin bu noktada kendisini olduğundan ne aşağı ne de üstün görmeden kendisinden memnun olması ve kendini beğenilmeye ve sevilmeye değer, değerli, olumlu görmesidir (Kaya, Öztürk ve Sarı, 2005, 86; Yıldız, 2006, 89).

2.4. Benlik Saygısının Türleri

Kişilerin benlik saygısı seviyeleri belli durumlarda veya çoğunlukla düşüp yükselerek değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla benlik saygısı, bir karakteristik kadar bir durum şeklinde de görülebilir. Karakteristik olarak benlik saygısı, kişinin kendini sevmesi, takdiri ve kabulü şeklinde belirtilmektedir. Durumsal benlik saygısı ise, bir kişinin başka bireyler üzerinde etkin olma ve bu bireylerce onaylanma, takdir edilme, kontrollü ve yetkin hissetme gereksinimi şeklinde belirtilmektedir.

Ayrıca, durumsal benlik saygısı ile genel benlik saygısı arasındaki farklılık paralelinde, bir kişi, bir hayat alanında veya bir durumda bir seviyede benlik saygısına, başka bir durumda veya alanda değişik seviyede benlik saygısına sahip olabilir (Tunç, 2011, 2; Neff ve Vonk, 2009, 24; Mruk, 2006, 57). Benlik saygısı, düşük ve yüksek benlik saygısı şeklinde ikiye ayrılabilir.

2.4.1. Düşük Benlik Saygısı

Bu saygı, kişinin kendini genel olarak negatif değerlendirme durumudur. Düşük benlik saygısı taşıyan kişilerin, çabuk sıkılan, zayıf özgüvenli, riskten kaçan, az araştırmacı ruha sahip, diğerlerine bağımlı, anti-sosyal eğilimlere sahip kişi oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanında kendine zarar verme, şiddet olaylarına karışma, madde kullanımı ihtimali yüksek kişilerdir. Hayattan yeterli düzeyde zevk

alamama, düşük benlik saygısı, utangaçlık, depresyon, yalnız hissetme, kaygı, anksiyete gibi psikolojik özellikler ile oluşabilmektedir (Türksoy, 2014, 19).

2.4.2. Yüksek Benlik Saygısı

Yüksek benlik saygısı, kişinin kendini genel olarak pozitif değerlendirme durumudur. Bu saygıya taşıyan bireyler, depresif duyguları olmayan, hayata pozitif bakan, kişilerarası iletişimde başarılı, mutlu insanlardır. Yüksek benlik saygısına sahip bireylerin güvenilir, toleranslı ve bağımsız oldukları, meraklı, yüksek güdülenme seviyelerinin, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının çok iyi olduğu, grup etkileşimlerinin, benlik imajı tehditlerine karşı esnek oldukları, hayatı anlamlı buldukları, başarılı olma istekleri, yarışmaya açık ve öğrenmeye meraklı oldukları görülmektedir (Özbay ve Erkan 2012, 127).

2.5. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik spesifik bir süreçte biçimlenir. Birey yaşamında meydana gelen olaylar, etrafında yer alan bireylerle olan ilişkilerinin etkisi ile yavaşça biçimlenmektedir. Kişinin çevresinden yansıyan değerlendirmeler neticesinde kazandığı pozitif veya negatif edinimler benlik gelişiminde katkı sağlamaktadır. Literatür incelendiği zaman benlik saygısının yaş, aile, cinsiyet, başarı durumu, bilişsel özellikler ve sosyoekonomik durum, beceriler, sosyal ilişkiler, beden imajı, psikolojik ve fiziksel sağlık, yetkinlik inancı ve etnik grup üyeliği gibi faktörlerden etkilendiği ifade edilebilir (Karadağ vd., 2008, 37).

2.5.1. Aile

Çocukların benlik saygılarının meydana gelmesinde, bu bireylerin ilk toplumsal çevresi olan ailenin ciddi etkiler bulunmaktadır. Çocuğa yönelik aile davranışları, ekonomik ve sosyal kültürel yapısı, çocuğun benlik ve kişilik gelişiminde olduğu kadar benlik saygısı seviyesi üzerinde de etkili durumdadır. Çeşitli araştırmacılarda benlik saygısının gelişmesi üzerinde bireyin ailesinden gördüğü sevgi, empatik anlayış, kabul ve saygının önemi (Özen, 2009; Atkinson, vd., 2002),

ebeveynlik tarzı (Seyhan ve Zincir, 2009; Milevsky vd., 2007), iyi tanımlanmış sınır ve beklentiler, aile yapısı ve aile ilişki kalıpları (Mruk, 2006) gibi etkenlerin önemi saptanmıştır.

2.5.2. Yaş

Yaş faktörünün kişinin gelişim özellikleri üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir. Yaş arttıkça psikolojik ve fiziksel açıdan gelişim gösteren kişinin, kendine güveni ve yeterlilik duygusu, dolayısıyla da benlik saygısını artacağı belirtilebilir (Doğru ve Peker, 2004, 317).

2.5.3. Cinsiyet

Benlik saygısı ile cinsiyet arasındaki ilişki farklılık arz etmekle beraber toplumsal cinsiyet kavramı olarak ele alınmalıdır. Literatürde içerisinde yaşadığı kültürün sunduğu standartları tutturarak erkek öğrencilerin benlik saygı seviyelerinin yüksek, kızların ise sosyal olmaya dair benlik saygısı seviyelerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Sertakan, 2018, 14).

2.5.4. Sosyo-ekonomik Durum

Benlik saygısı sosyal ve ekonomik etkenlerden etkilenmektedir. Karadağ ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin benlik saygısı üzerinde düşük ekonomik durumun negatif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

2.5.5. Başarı ve Bilişsel Özellikler, Yetkinlik İnancı

Yüksek benlik saygısına sahip bireyin kendisine olan güveni yeterli olacağı için yapması gereken işlerde veya sınavlarda çok telaşlanmaması ve kaygılanmaması, böylelikle başarı seviyesi daha yüksek olması öngörülmektedir. Kişinin amaçlarına başarılı bir biçimde ulaşacağıyla ilgili negatif düşünceleri benlik saygısını ve yetkinlik inancını azaltabilir (Ayvalı, 2012, 21).

2.5.6. Beden imajı, Fiziksel ve Psikolojik Sağlık

Kişinin bedeni ile barışık olmasının, psikolojik ve fiziksel açıdan sağlıklı olmasının kendisine olan beğenisini arttıracakı değerlendirilebilir. Kişinin kendisini görüntü olarak beğenmesi, hayatını istediği şekilde sürdürebilecek biçimde sağlığının yerinde olması, benliği, toplumsal ilişkileri ve kendisine duyduğu güveni için çok önem arz etmektedir (Ayvalı, 2012, 22).

2.5.7. Sosyal ilişkiler ve Beceriler

Sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulmasının yanından kişinin toplumsal çevresince desteklenmesi ve takdir edilmesi de benlik saygısı üzerinde etkili olan bir faktördür.

2.6. Benlik Saygısı İle İlgili Yapılan Çalışmalar

2.6.1. Ülkemizde Yapılan Çalışmalar

Kutanis ve Tunç (2013) tarafından yapılan araştırmada, benlik saygısının; sürekli ve durumsal kaygı arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, kişinin taşıdığı benlik saygısının sürekli ve durumluk kaygı duyma seviyesi arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur.

Aliyev ve Kalgı (2014) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ve utangaçlığın yordayıcı etkileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, utangaçlığın, benlik saygısını yordamaması, aile gelir seviyesi ve anne eğitim durumu ile sosyo-demografik ve cinsiyet parametrelerinin benlik saygısı ve utangaçlığın etkileyici faktörler olmadığını ortaya koymuştur.

2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Elfhağ, Tynelius ve Rasmussen (2010) tarafından yapılan araştırmada boşanmış eşler ve çocuğu olan ailelerin benlik algıları incelenmiştir. Elde edilen inceleme sonuçları Harter Benlik Algısı ölçeğinden yararlanılarak benlik algısı seviyesi değerlendirilmiştir. Bu sonuçlara göre hiçbir ilişkisi bulunmayan eski eşlerin aksine evli eşlerin benlik algısı seviyelerinin daha yüksek olduğunu saptanmıştır.

Myers ve diğerleri (2011) ergenlerdeki benlik saygısının gelişimine sağlık faktörlerinin etkisini araştırmışlar. Çalışmada benlik saygısını ölçmek için Coopersmith'in ölçeğinin okul formunu, sağlıklı yaşam koşullarını ölçmek için Myers ve Sweeney (2005) "in geliştirdiği "Beş Sağlık Faktörü" (Başarılı Benlik, Sosyal Benlik, Yaratıcı Benlik) ölçeği kullanılmıştır. Çalışmaya 15 ile 17 yaşları arasında 225 ergen katılmıştır. Yapılan analiz sonucunda başarım benliğinin sürekli özgüvenle ilgili tek sağlık etkeni olduğu, sağlık faktörlerinin benlik saygısını yordadığı görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olup, kesitsel bir araştırmadır. Türkiye’de yaşayan 18-35 yaşındaki Türk vatandaşlarının Suriye göçmenlerine yönelik bakış açısı ile benlik saygısı düzeyi ve empati kurma becerilerini incelemektedir.

2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmanın örneklemini Türkiye’de yaşayan ve sosyal medya kullanan 18-35 yaş arası arasındaki 373 Türk vatandaşı araştırmaya katılmayı onaylamış ve gönüllülük esasına göre katılım sağlamış bireyler oluşturmaktadır. Veriler internet ortamı üzerinden toplanmıştır.

3. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmanın örnekleminde yer alan bireylerin demografik özelliklerini belirleyebilmek için Demografik Bilgi Formu, benlik saygısı seviyesini belirlemek için Rosenberg Benlik saygısı Ölçeği ve empati düzeyini belirlemek için Cambridge Empati Ölçeği kullanılmıştır.

4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

4.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Formda katılımcılara çalışma ile ilgili bilgiler verilmiştir. Katılımcıların ölçeklerdeki yanıtlarının ve çalışmaya katılımlarının gizli tutulacağı belirtilmiştir, çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı bilgisine yer verilmiştir.

4.2. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireylerin demografik verilerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış sorulardır. Formda katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni hali, eğitim durumu, algılanan gelir düzeyi ve Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısı sorgulanmıştır.

4.3. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Özgün ismi Rosenberg Self-Esteem Scale olan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, günümüzde pek çok araştırmada benlik saygısı ölçümü için yararlanılan güvenilir 4 ana ölçekten biri olarak alan yazına giren bu ölçek Rosenberg (1965) tarafından geliştirilmiştir. Benlik saygısını ölçen bu ölçek ergenlere ve grup olarak yapılabilir. Uygulamada zaman kısıtlaması bulunmamaktadır. Toplamda 63 maddenin yer aldığı ölçekte 12 alt test bulunmaktadır. Çuhadaroğlu (1986)'nın Türkçeye uyarladığı ölçeğin ilk 10 maddesi Benlik Saygısı boyutunu ölçmektedir. Rosenberg istenildiği takdirde alt ölçeklerin araştırmalarda ayrı ayrı kullanılabilceğini belirtmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda benlik saygısını ölçmek için ilk '10' maddesi kullanılmıştır. Beş maddesi pozitif, beş maddesi negatif ifadelerden oluşmaktadır. Negatif sorular (3, 5, 8, 9, ve 10 nolu sorular) analize başlamadan önce ters kodlama yapılmıştır. 10 maddeden oluşan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin alt boyutu bulunmamakta ve 4 dereceli Likert ("3=Çok Doğru", "2=Doğru", "1=Yanlış" ve "0=Çok Yanlış") türü bir ölçektir. Toplam puan aralığı 0-30 arasında olup, 15-25 arası alınan puan benlik saygısının yeterli olduğunu gösterirken, 15 puanın altı düşük benlik saygısını göstermektedir." (Hamurcu, 2014)

4.4. Empati Ölçeği (Cambridge Empati Ölçeği)

Empati ölçeği Baron-Cohen ve Wheelwright (2004, 165)'in Empatizasyon Sistemizasyon teorisi çerçevesinde geliştirilmiştir. Türkiye'de de Bora ve Baysan (2009, 40) bu ölçeğe yönelik güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapmıştır. Baron-Cohen ve Wheelwright'a ait orijinal çalışmada iç tutarlılık katsayıları rapor edilmemiştir. Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılığı 0,84 olarak tespit edilmiştir.

Empati Ölçeği, empatinin ölçülmesi için 40 ve bireyin testin amacına odaklanmasını engellemek için 20 çeldirici maddenin olduğu 60 sorudan meydana gelmektedir. Birey soruları, iki ucunda "kesinlikle katılıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" cevapları bulunan dört seçenekten birini işaretler. Empatiyi ölçmeye yönelik 40 (1, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 49,50, 52, 54, 55, 57, 58, 59 ve 60 nolu sorular) ve kişinin testin amacına odaklanmasına engel olmaya yönelik 20 (2, 3, 5, 7, 9, 13, 16, 17, 20, 23, 24, 30, 31, 33, 40, 45, 47, 51, 53 ve 56 nolu sorular) çeldirici maddeden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcıların empati düzeyini ölçmek için kullanılan ölçekte ters soru bulunmamakta olup çeldirici maddeler değerlendirmeye alınmamıştır. 40 maddeden oluşan Empati Ölçeği 4 dereceli Likert (“2=Kesinlikle katılıyorum”, “1=Sıklıkla katılıyorum”, “0=Bazen katılıyorum”ve “0=Kesinlikle katılmıyorum”) türü bir ölçektir (Bora ve Baysan, 2009, 39-47).

5. VERİLERİN ANALİZİ

Tüm istatistiksel analizler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences versiyon 25.0.0; SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) programı ile yapılmıştır. Analizlerde “tanımlayıcı istatistikler frekans (n), yüzde (%), ortalama ($\bar{X}$), standart sapma (SS), minimum ve maksimum değerler olarak belirtilmiştir. Ölçeklerin normal dağılım varsayımına uyup uymadığı çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakarak belirlenmiştir. Ayrıca normal dağılım gösteren değişkenlerin iki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t testi kullanılırken üç ve üzeri grupların karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) testi kullanılmıştır. Elde edilen tüm sonuçlar istatistiksel anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir. Ayrıca iki kategorik bağımsız değişkenin karşılaştırılmasında Ki Kare Testi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın örneklemini evren içerisinde rasgele seçilen, 373 katılımcıya Rosenberg Benlik Saygısı ve Empati Ölçekleriyle birlikte demografik soruların uygulanması ile elde edilmiş olup verilerin analizi bu bölümde yapılmıştır. “Bu bölümde yapılan analizlerde; araştırmaya katılan katılımcıların sosyo-demografik profili; katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı; katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı ile araştırma değişkenleri arasındaki fark testleri yer almaktadır.

1. ÖLÇEKLERE YÖNELİK GÜVENİRLİLİK ANALİZİ

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğine verilen cevapların toplam iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,834 ve Empati Ölçeğine verilen cevapların toplam iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's Alpha) 0,858 olarak belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Ölçeklere Ait Güvenilirlik Analizi Bulguları

Ölçekler	Cronbach's Alpha	N
Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	,834	10
Empati Ölçeği	858	28

Rosenberg Benlik Saygısı ve Empati Ölçeklerinin Cronbach's Alpha değerlerine bakıldığında; bu değerlerin sırasıyla 0,834 ve 0,858 olduğu görülmektedir. Bu değerler; ölçeklerin yüksek derecede güvenilir olduklarını göstermektedir (Özdamar, 1999, s. 510). Geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinden elde edilen bulgular hep birlikte değerlendirildiğinde; ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. KATILIMCILARIN EKONOMİK VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların ekonomik ve demografik özellikleri tablolar halinde sunulmuştur. Katılımcılar hakkındaki cinsiyet durumu dağılım verileri tablo haline getirilip analiz edilerek Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Katılımcıların Ekonomik ve Demografik Özellikleri

Demografik Özellik		N	%
Cinsiyet Durumu	Kadın	303	81,2
	Erkek	70	18,8
Yaş	18-24 Yaş Arası	141	37,8
	25-29 Yaş Arası	138	37,0
	30-35 Yaş Arası	94	25,2
Medeni Durumu	Evli	97	26,0
	Bekar	276	74,0
Eğitim Durumu	İlkokul/Ortaokul	4	1,1
	Lise	43	11,5
	Üniversite	170	45,6
	Yüksek Lisans/Doktora	156	41,8
Gelir Durumu	Düşük	60	16,1
	Orta	279	74,8
	Yüksek	34	9,1

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyet durumu dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %81,2’sinin kadın ve %18,8’inin erkek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre kadın katılımcılar örneklemin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların yaş durumu dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %37,8'nin 18-24 yaş arası, %37,0'sinin 25-29 yaş arasında ve %25,2'sinin 30-35 yaş arasında olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıların medeni durumu dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %74,0'ünün bekar ve %26,0'sinin evli olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre bekar katılımcılar örneklemin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim durumu dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %87,4'ünün üniversite ve üzeri mezunu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Lise ve altı mezunu katılımcılar %12,6 ile sınırlı kalmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların gelir durumu dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %74,8'inin orta gelirli, %16,1'nin düşük gelirli ve %9,1'inin yüksek gelirli olduğu saptanmıştır.

3. KATILIMCILARIN SURIYELİ GÖÇMENLERE BAKIŞ AÇILARI

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açıları tablolar halinde sunulmuştur. Katılımcılar hakkındaki Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısı durumu dağılım verileri tablo haline getirilip analiz edilerek Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısı Durumu Dağılımı

	Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı	N	%
Suriyeli Göçmenler Hakkındaki Düşünce	Olumsuz	114	30,6
	Kararsız	168	45,0
	Olumlu	91	24,4
	Toplam	373	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısı durumu dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %24,4'ü Suriyeli göçmenler hakkında olumlu görüşleri bulunurken %45,0'i kararsız ve %30,6'sı olumsuz görüşleri bulunmaktadır (Tablo 7).

Katılımcılar hakkındaki Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırdığı fikrine katılma durumu dağılım verileri tablo haline getirilip analiz edilerek Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de Yaşamı Zorlaştırdığı Fikrine Katılma Durumu Dağılımı

	Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı	N	%
Suriyeli Göçmenlerin Yaşamı Zorlaştırma Durumu	Evet Katılıyorum	260	69,7
	Hayır Katılmıyorum	113	30,3
	Toplam	373	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %69,7'sinin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırdıklarını belirttiği belirlenmiştir (Tablo 4).

Katılımcılar hakkındaki Türkiye'de yaşayan Suriyelilerle yakınlık dereceleri dağılım verileri tablo haline getirilip analiz edilerek Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerle Yakınlık Dereceleri Dağılımı

	Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı	N	%
Suriyeli Göçmenlerle Yakınlık Durumu	Birlikte ticaret yaptığım Suriyeliler var.	3	,8
	Çalıştığım iş yerinde Suriyeliler var.	29	7,8
	Oturduğum apartmanda Suriyeliler var.	44	11,8
	Yaşadığım mahallede Suriyeliler var.	139	37,3
	Suriyeli akrabalarım var.	3	,8
	Suriyeli arkadaşlarım var.	31	8,3
	Hiçbiri	124	33,2
	Toplam	373	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların Türkiye'de yaşayan Suriyelilerle yakınlık dereceleri dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %37,3'ünün mahallesinde Suriyeli göçmen bulunurken %11,8'inin apartmanında Suriyeli göçmen bulunduğu, %8,3'ünün Suriyeli göçmen arkadaşı bulunurken %0,8'inin Suriyeli göçmen akrabasının bulunduğu ve %7,8'nin iş yerinde Suriyeli göçmen bulunurken %0,8'inin Suriyeli göçmenlerle birlikte ticaret yaptıkları belirlenmiştir (Tablo 5).

4. NİCEL VERİLERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Araştırmada; “Benlik Saygısı” ve “Empati” araştırmanın değişkenlerini oluşturmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde, araştırma değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilecek olup araştırma değişkenleri ile katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ve Suriyeli göçmenlere bakış açısı arasında fark testleri irdelenecektir.

Tablo 6. Araştırma Değişkenleri ve Ölçeklere İlişkin Betimsel Analizi Sonuçları

	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Benlik Saygısı	373	9,00	30,00	20,72	4,40	,000	-,524
Empati	373	,00	50,00	26,49	8,83	-,123	-,039

Yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiş olup bu tablo irdelendiğinde;

- Araştırmaya katılan katılımcıların, benlik saygısına verdiği cevapların toplam ortalaması $20,72 \pm 4,40$, minimum puanı 9,00 ve maksimum puanı 30,00 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcıların verdiği cevapların toplam ortalamasına göre katılımcıların yüksek benlik saygısına sahip olduğu değerlendirilmiştir.
- Araştırmaya katılan katılımcıların, empatiye verdiği cevapların toplam ortalaması $26,49 \pm 8,83$, minimum puanı 0,00 ve maksimum puanı 50,00 olarak tespit edilmiştir.

“Anketlerinin normal dağılım varsayımını sağlayıp sağlamadığı çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakarak belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1,5 ve -1,5 değerleri arasında olması değişkenlerin normal dağılım varsayımını sağladığını ifade etmektedir” (Doğan ve Başokçu, 2010, s. 65-66.) Yapılan analizler sonucunda değişkenlerin tamamının belirtilen aralıklarda olduğu ve normal dağılım varsayımını sağladığı tespit edilmiştir. Bu sebeplerden dolayı değişkenlerin kullanıldığı analizlerde parametrik analiz yöntemleri kullanılacaktır.

Katılımcılar hakkındaki benlik saygısı dereceleri dağılım verileri tablo haline getirilip analiz edilerek Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Benlik Saygısı Düzeyi Durumu Dağılımı

	Benlik Düzeyi	N	%
Benlik Düzeyi	Düşük Benlik Saygısı	31	8,3
	Yüksek Benlik Saygısı	342	91,7
	Toplam	373	100,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %91,7'sinin yüksek benlik saygısına sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 7).

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma grubunu oluşturan katılımcıların demografik özellikleri ile araştırma değişkenleri düzeyleri arasındaki farklılaşmaları irdelenecektir.

Tablo 8. Katılımcıların Cinsiyeti ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçekler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Benlik Saygısı	Kadın	303	20,58	4,37	-1,313	,190
	Erkek	70	21,34	4,51		
Empati	Kadın	303	26,86	8,58	1,680	,094
	Erkek	70	24,90	9,74		

Tablo 8'de gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların cinsiyetine göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır (Sırasıyla; $t=-1,313$, $p=0.190$; $t=1,680$, $p=0.094$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde kadın ya da erkek olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati

düzeşini etkilememektedir. Bu nedenle “H1: Katılımcıların empati düzeyi cinsiyetine göre farklılaşmaktadır.” ve “H2: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi cinsiyetine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin reddine karar verilmiştir.

Tablo 3 Katılımcıların Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Benlik Saygısı	18-24 Yaş Arası	141	19,47	4,42	9,811	,000
	25-29 Yaş Arası	138	21,34	4,27		
	30-35 Yaş Arası	94	21,69	4,16		
Empati	18-24 Yaş Arası	141	25,53	9,71	3,124	,045
	25-29 Yaş Arası	138	27,97	8,43		
	30-35 Yaş Arası	94	25,77	7,74		

Tablo 9’da gerçekleştirilen tek yönlü varyans analiz sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların yaşına göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmaktadır (Sırasıyla; $F=9,811$, $p<0.001$; $F=3,124$, $p=0.024$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların yaş; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilemektedir. Bu nedenle “H3: Katılımcıların empati düzeyi yaşına göre farklılaşmaktadır.” ve “H4: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi yaşına göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin kabulüne karar verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların Yaşı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçekler	Medeni Hal	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Benlik Saygısı	Evli	97	21,72	3,80	2,623	,009
	Bekar	276	20,37	4,55		
Empati	Evli	97	26,36	7,97	-,172	,864
	Bekar	276	26,54	9,12		

Tablo 10’da gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların medeni haline göre benlik saygısı düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmakta ($t=2,623$, $p=0.009$) olup evli bireylerin benlik saygısı düzeyleri bekar bireylere göre daha yüksektir. Ayrıca katılımcıların medeni haline göre empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($t=-0,172$, $p=0.864$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde evli ya da bekar olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı düzeyini etkilerken empati düzeyini etkilememektedir. Bu nedenle “H5: Katılımcıların empati düzeyi medeni durumuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezi kabulüne karar verilirken “H6: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi medeni durumuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezinin reddine karar verilmiştir.

Tablo 4 Katılımcıların Eğitimi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Eğitim	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Benlik Saygısı	İlkokul/Ortaokul/Lise	47	18,47	4,35	7,855	,000
	Üniversite	170	20,81	4,55		
	Yüksek Lisans/Doktora	156	21,31	4,05		
Empati	İlkokul/Ortaokul/Lise	47	26,81	11,64	,087	,917
	Üniversite	170	26,60	8,72		
	Yüksek Lisans/Doktora	156	26,28	7,98		

Tablo 11’de gerçekleştirilen tek yönlü varyans analiz sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların eğitimine göre benlik saygısı istatistiksel olarak anlamlı farklılaşırken ($F=7,855$, $p<0.001$) katılımcılarına eğitimine göre empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır ($F=0,087$, $p=0.917$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların eğitimi; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı düzeylerini etkilerken empati düzeylerini etkilememektedir. Bu nedenle “H7: Katılımcıların empati düzeyi eğitimine göre farklılaşmaktadır.” hipotezi kabulüne karar verilirken “H8: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi eğitimine göre farklılaşmaktadır.” hipotezinin reddine karar verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Algıladığı Gelir Düzeyi ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Algılan Gelir Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Benlik Saygısı	Düşük	60	19,95	4,60	1,571	,209
	Orta	279	20,78	4,33		
	Yüksek	34	21,56	4,57		
Empati	Düşük	60	26,67	9,41	1,316	,269
	Orta	279	26,18	8,80		
	Yüksek	34	28,76	7,82		

Tablo 12’de gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların gelirine göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır (Sırasıyla; $F=1,571$, $p=0.209$; $F=1,316$, $p=0.269$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların algılanan gelir düzeyi; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilememektedir. Bu nedenle “H9: Katılımcıların empati düzeyi algılanan gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır.” ve “H10: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi algılanan gelir düzeyine göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin reddine karar verilmiştir.

4.2. Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde araştırma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısı ile araştırma değişkenleri düzeyleri arasındaki farklılaşmaları irdelenecektir.

Tablo 13. Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Bakış Açısı	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Benlik Saygısı	Olumsuz	114	21,00	4,71	2,052	,130
	Kararsız	168	20,23	4,22		
	Olumlu	91	21,29	4,28		
Empati	Olumsuz	114	27,53	9,46	2,259	,106
	Kararsız	168	25,43	8,42		
	Olumlu	91	27,15	8,62		

Tablo 13’de gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır

(Sırasıyla; $F=2,052$, $p=0.130$; $F=2,259$, $p=0.106$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilememektedir. Bu nedenle “H11: Katılımcıların empati düzeyi Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre farklılaşmaktadır.” ve “H12: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin reddine karar verilmiştir.

Tablo 14. Katılımcılara Göre Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’de Yaşamı Zorlaştırma Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçekler	Yaşamı Zorlaştırma	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Benlik Saygısı	Evet Katılıyorum	260	20,65	4,49	-,448	,655
	Hayır Katılmıyorum	113	20,88	4,21		
Empati	Evet Katılıyorum	260	26,94	9,22	1,480	,140
	Hayır Katılmıyorum	113	25,47	7,78		

Tablo 14’te gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumunu belirtme durumuna göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır (Sırasıyla; $t=-0,448$, $p=0.655$; $t=1,480$, $p=0.140$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırması ya da zorlaştırmaması; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeyini etkilememektedir. Bu nedenle “H13: Katılımcıların empati düzeyi Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumuna göre farklılaşmaktadır.” ve “H14: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin reddine karar verilmiştir.

Tablo 5 Katılımcıların Suriyeli Göçmenlere Yakınlık Durumu ile Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Ölçekler	Yakınlık Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
Benlik Saygısı	Birlikte ticaret yaptığım/çalıştığım Suriyeliler var	32	21,06	4,84	,435	,783
	Oturduğum apartmanda Suriyeliler var.	44	20,25	4,36		
	Yaşadığım mahallede Suriyeliler var.	139	20,94	4,65		
	Suriyeli arkadaşlarım/akrabalarım var	34	21,09	4,73		
	Hiçbiri	124	20,45	3,94		
Empati	Birlikte ticaret yaptığım/çalıştığım Suriyeliler var	32	27,66	10,59	,403	,806
	Oturduğum apartmanda Suriyeliler var.	44	25,45	9,27		
	Yaşadığım mahallede Suriyeliler var.	139	26,66	7,83		
	Suriyeli arkadaşlarım/akrabalarım var	34	27,24	9,81		
	Hiçbiri	124	26,17	9,04		

Tablo 15’te gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır (Sırasıyla; $F=0,435$, $p=0.783$; $F=0,403$, $p=0.806$). Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların Suriyeli göçmenlere yakınlığı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilememektedir. Bu nedenle “H15: Katılımcıların empati düzeyi Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre farklılaşmaktadır.” ve “H16: Katılımcıların benlik saygısı düzeyi Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre farklılaşmaktadır.” hipotezlerinin reddine karar verilmiştir.

Tablo 16. Katılımcıların Benlik Düzeyi ile Empati Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik Bağımsız Örneklem T Testi Sonuçları

Ölçekler	Benlik Düzeyi	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Empati	Düşük Benlik Saygısı	31	23,19	9,19	-	,030
	Yüksek Benlik Saygısı	342	26,79	8,75	2,185	

Tablo 16’da gerçekleştirilen bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısına göre empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmakta ($t=-2,185$, $p=0.030$) olup yüksek benlik saygısına sahip katılımcıların empati düzeyi düşük benlik saygısına sahip katılımcılara göre daha yüksektir. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların empati düzeyini etkilemektedir.

5. KATILIMCILARIN SURİYELİ GÖÇMENLERE BAKIŞ AÇILARI İLE BENLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE YÖNELİK BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısı ile benlik saygıları arasındaki ilişkiler irdelenecektir.

Tablo 17. Katılımcıların Benlik Düzeyi ile Suriyeli Göçmenlere Bakış Açısı Verilerinin Karşılaştırılması

		Düşük Benlik Saygısı			Yüksek Benlik Saygısı			Toplam			p
		N=31	*	**	N=342	*	**	N=373	*	**	
Suriyeli Göçmenler Hakkındaki Düşünce	Olumsuz	8	7,0	25,8	106	93,0	31,0	31	100,0	30,6	
	Kararsız	17	10,1	54,8	151	89,9	44,2	168	100,0	45,0	
	Olumlu	6	6,6	19,4	85	93,4	24,8	91	100,0	24,4	
Suriyeli Göçmenlerin Yaşamı Zorlaştırma Durumu	Evet Katılıyorum	23	8,8	74,2	237	91,2	69,3	260	100,0	69,7	
	Hayır Katılmıyorum	8	7,1	25,8	105	92,9	30,7	113	100,0	30,3	
Suriyeli Göçmenlerle Yakınlık Durumu	Birlikte ticaret yaptığım/çalıştığım Suriyeliler var	2	6,3	6,5	30	93,7	8,8	32	100,0	8,6	
	Oturduğum apartmanda Suriyeliler var.	5	11,4	16,1	39	88,6	11,4	44	100,0	11,8	
	Yaşadığım mahallede Suriyeliler var.	16	11,5	51,6	123	88,5	36,0	139	100,0	37,3	
	Suriyeli arkadaşlarım/akrabalarım var	2	5,9	6,5	32	94,1	9,4	34	100,0	9,1	
	Hiçbiri	6	4,8	19,4	118	95,2	34,5	124	100,0	33,2	

Düşük benlik saygısına sahip olan katılımcıların %54,4'ünün kararsız, %25,8'inin olumsuz ve %19,4'ünün olumlu olarak Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncelerini belirttikleri saptanmıştır. Bununla birlikte yüksek benlik saygısına sahip olan katılımcıların %44,2'sinin kararsız, %31,0'inin olumsuz ve %24,8'inin olumlu olarak Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncelerini belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncesi ile katılımcıların benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır (p =0.516). Diğer bir ifade ile katılımcıların Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncesi ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilebilir (Tablo 17). Bu nedenle “H17: Katılımcıların düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olması ile Suriyeli göçmenlere bakış açısı arasında ilişki vardır.” hipotezinin reddine karar verilmiştir.

Düşük benlik saygısına sahip olan katılımcıların, %74,2'sinin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırdığını ve %25,8'inin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırmadığını belirttikleri saptanmıştır. Bununla birlikte yüksek benlik saygısına sahip olan katılımcıların %69,3'ünün Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırdığını ve %30,7'sinin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırmadığını belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırma durumu ile katılımcıların benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p=0.570$). Diğer bir ifade ile Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırma durumu ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilebilir (Tablo 21). Bu nedenle “H18: Katılımcıların düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olması ile Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırma durumu arasında ilişki vardır.” hipotezinin reddine karar verilmiştir.

Düşük benlik saygısına sahip olan katılımcıların %51,6'sının mahallesinde Suriyeli göçmen varken yüksek benlik saygısına sahip katılımcıların %36,0'sının mahallesinde Suriyeli göçmen olduğu saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu ile katılımcıların benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p=0.307$). Diğer bir ifade ile katılımcıların Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilebilir (Tablo 18). Bu nedenle “H19: Katılımcıların düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olması ile Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu arasında ilişki vardır.” hipotezinin reddine karar verilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyeli göçmenlere karşı Türk vatandaşlarının benlik saygısı düzeyi ile empati kurma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve getirilecek çözüm önerilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada elde edilen bulgular literatürde yer alan araştırma ve incelemeler de dikkate alınarak tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Bu çalışmada cinsiyete göre benlik saygısı ve empati düzeyleri anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde kadın ya da erkek olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeyini etkilememektedir. Alver (1998) ve Genç ve Kalafat (2008) cinsiyetler arasında empatik beceri puanları açısından anlamlı farklılıklar saptamamıştır. Ayrıca Mc Clelland (1951) ile Olesker ve Balter (1973) tarafından yapılan araştırmalar ise cinsiyet farklılıklarının empatik beceri düzeyinde anlamlı bir fark oluşturmadığını ortaya koymuştur. Bayram ve arkadaşları (1995) çalışmalarında, erkekler ve kadınlar arasında empati düzeyi açısından fark olup olmadığını araştırmış ve cinsiyet açısından anlamlı bir fark elde edememişlerdir. Tutarel Kışlak ve Çabukça (2002) cinsiyete bağlı olarak empati eğilim puanları arasında fark olup olmadığını incelemiş ve test sonucunda, evli kadın ve erkeklerin empatik eğilim düzeyleri arasında fark olmadığı belirlenmiştir. Korkmaz ve arkadaşları (2003)’nin beden eğitimi ve spor bölümü öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada cinsiyete göre empatik beceri puanları arasında istatistiksel bir anlam bulunamamıştır. Uyanık Balat ve Akman (2004), öğrencilerin benlik saygısı puanlarının cinsiyete göre değişmediğini saptamışlardır. Aynı şekilde Pişkin (1997) tarafından yapılan araştırmada cinsiyete göre yapılan karşılaştırmada benlik saygısı düzeylerine göre arada anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yenidünya (2005) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet ve benlik saygısı puanları açısından farklılık bulunamamıştır. Çankaya (2007)’nin lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada da benlik saygısı düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı fark tespit edilmemiştir. Çevik Büyükşahin ve Atıcı (2009) ise lise üçüncü sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır. Yiğit (2010), ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin; cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna

ulaşmıştır. Aktaş (2011) iki farklı lisede ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığını saptamıştır. Eriş (2013)'in çalışmasında ergenlerin cinsiyet durumuna göre benlik saygısı düzeylerinin farklılaşmadığı saptanmıştır. Knox ve diğerleri (2000) tarafından lise öğrencileri ile yapılan çalışmada kız ve erkek öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Görüldüğü üzere bu konuda yapılmış önceki sonuçlar araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada yaşa göre benlik saygısı ve empati düzeyleri anlamlı farklılaşmaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların yaşı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilemektedir. Erşan ve arkadaşları (2009) da yaşla benlik saygısının arttığını tespit etmişlerdir. Sarıkaya (2015)' de yaş değişkenine göre benlik saygısı ve yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğunu görmüş, yaş arttıkça benlik saygısı düzeyinin de yükseldiğini saptamıştır. Mullis ve arkadaşları (1992) ergenlerin lise dönemi boyunca benlik saygısı düzeyini incelemişler ve benlik saygısının yaşla birlikte arttığını gözlemişlerdir. Babacan Gümüş ve arkadaşlarının (2011) Gebeler üzerinde yaptığı çalışmada evlilik yaşı arttıkça gebelerde benlik saygısının yükseldiği saptanmıştır. Erbil ve Bostan (2004) tarafından ebe ve hemşireler üzerinde yapılan çalışmada yaş ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Baldwin, Hoffmann (2001), ergenlik döneminden, yetişkinliğe kadar olan benlik saygısı ve kişilik değişimlerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda; ergenlik döneminde benlik saygısının bir değişken olduğu ve yaşın, benlik saygısı üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Dilek (2007)'in yaptığı çalışmada yaş ile benlik saygısının bağlantılı olduğu, yaşın ilerledikçe benlik saygısının ilerlediği ifade edilmiştir. Ergenlerde ise benlik saygısının, küçük yaşlarda olanlardan daha yüksek olduğu ortaya koyulmuştur. Rosenberg (1967) benlik saygısının 12-13 yaşları civarında çok az olduğunu ve 14 yaşından sonra, yetişkinliğin ilk dönemine doğru geliştiğini belirtmektedir (Akt. Kneckt vd., 2001). Kovach (1981)'in bir araştırma projesinde, daha büyük yaştaki gençlerin benlik saygısının, küçük yaşta olanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Akt. Bilgin, 2001). Bilgin (2001)' de ergenlerde, benlik saygısını yaşla doğrudan bağlantılı olduğunu, düşünsel gelişim sonucunda benlik saygısında gelişim gözlemlendiğini dile getirmiştir. Bal (2003) tarafından, hemşireler üzerinde yapılan tez

çalışmasında yaş ilerledikçe benlik saygısı puan ortalamalarının yükseldiği gözlenmiştir. Saygılı ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada yaşın artmasıyla benlik saygısının da arttığı tespit edilmiştir. Akgöz ve diğerleri (2005)'nin Uludağ Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde çalışan hekimlerin empatik eğilimlerini inceledikleri araştırmaları, yaş arttıkça empatik eğilimin de arttığını belirtmektedir. Hoffmann (1977) tarafından yapılan çalışmada empati düzeyinin yaşa bağlı olarak düzenli bir biçimde arttığı saptanmıştır. Yılmaz ve Akyel (2008)'in Beden eğitimi öğretmenleri üzerinde yaptığı çalışmada yaş değişkeninde sınıf düzeyi arttıkça empatik eğilim puanlarının da arttığı saptanmıştır. Ayrıca, Carozzi ve Liberman (1983) de empatinin kronolojik ve mental yaşla arttığını ileri sürmüşlerdir. Tiryaki Şen ve arkadaşlarının (2012) birinci basamak sağlık hizmetlerinde yaptığı çalışmada empatik becerinin gelişmesinde, bireyin yaşının önemli olduğu ileri sürülmüş ve yaş ile orantılı olarak empatik beceri puanları yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde çeşitli kamu görevlilerinin katıldığı Alver (2005)'in çalışmasında da yaş ile empatik beceri puanları arasında fark görülmüş, 18-27 yaş grubu ile diğer yaş grupları arasındaki bireyler ile anlamlı fark olduğu belirtilmiştir. Nazik'in (2011) hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada da yaş arttıkça empatik becerinin de arttığı saptanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarının literatür tarafından desteklendiği görülmüştür.

Bu çalışmada medeni duruma göre benlik saygısı düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmakta olup evli bireylerin benlik saygısı düzeyleri bekar bireylere göre daha yüksektir. Ayrıca katılımcıların medeni haline göre empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde evli ya da bekar olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı düzeyini etkilerken empati düzeyini etkilememektedir. Coşkun (2011) tarafından yapılan çalışmada medeni durumun empatik beceri düzeylerini etkilemediği belirlenmiştir. Erbil ve Bostan (2004)'ün hemşire ve ebeler üzerinde yaptığı çalışmada medeni durum ile benlik saygısı arasında ileri düzeyde anlamlı fark bulunmuştur. Aydoğan (2016) tarafından profesyonel futbolcular üzerinde yapılan incelemede evli katılımcıların benlik saygısı puanlarının bekâr katılımcılardan anlamlı seviyede yüksek olduğu görülmüştür. Saygılı ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada evli katılımcıların benlik saygısı puanları bekâr olanlara göre anlamlı

derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Bal (2003) tarafından yapılan incelemede evlilerin benlik saygısı puan ortalamaları bekarlara göre yüksek bulunmuştur. Ulupınar (1991); Freichs'tan aktardığı bilgiye göre evlilerin daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını belirtmiştir. Buradan yola çıkılarak evlilerin sorumluluklarının artması, değer yargılarındaki farklılıklar benlik saygısı olgusunu sadece işlerinde değerlendirmedikleriyle, bekârların ise bu duyguları henüz yaşamamış olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Elde edilen bulguların alan yazınla paralellik gösterdiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada eğitime göre benlik saygısı anlamlı farklılaşırken empati düzeyleri anlamlı farklılaşmamaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların eğitimi; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı düzeylerini etkilerken empati düzeylerini etkilememektedir. Çelik ve Çağdaş (2010) tarafından yapılan çalışmada eğitim seviyelerinin empati düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark ifade etmediği bulgulanmıştır. Çiçek (2006)'nın sağlık çalışanlarının empatik eğilim ve becerilerini değerlendirdiği, Genç ve Kalafat (2008)'in öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerini farklı değişkenler açısından değerlendirdikleri çalışmaları, empatinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılan araştırmalar arasındadır. Saygılı ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan araştırmada eğitim seviyesi arttıkça benlik saygısının da arttığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bulgular doğrultusunda bireylerin eğitim seviyesinin yükselmesinin benlik saygısını olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir. Bilhassa benlik saygısını etkileyen eğitim faktörünün göz önünde bulundurulması gelecekte benlik saygısı yüksek bireylerin yetiştirilmesi bakımından önemlidir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda literatürle benzerlik gösterdiği saptanmıştır.

Bu çalışmada gelire göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde katılımcıların algılanan gelir düzeyi; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilememektedir. Balat ve Akman (2004) benlik saygılarıyla gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Aktaş (2016) tarafından yapılan inceleme sonucunda; öğrencilerin benlik saygı düzeylerinde aylık gelir durumu değişkenine göre farklılık bulunamamıştır. Kiraz (2011) tarafından yapılan

çalışmada Empati puanlarının gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu çalışmanın sonuçları literatür ile uyumludur.

Bu çalışmada Türk vatandaşlarının benlik saygısı ve empati düzeyine göre Suriyeli göçmenlere bakış açısı anlamlı farklılaşmamaktadır. Araştırma sonuçlarında Suriyeli göçmenlere bakış açısına göre benlik saygısı ve empati düzeyleri büyükten küçüğe doğru sırasıyla kararsız, olumsuz ve olumlu olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların yaş aralıkları (18-35 yaş), bu yaş aralıklarında bulunan katılımcı sayısı, cinsiyetleri, çalışma durumları, gelir durumları, göçmenlere yakınlık durumları göz önünde bulundurulduğunda bu durumu etkileyebileceği değerlendirilmektedir. Bu değişkenlerin benlik saygısı ve empati düzeylerine etkileri yukarıda tartışılmıştır. Kaldı ki Suriyeli Göçmenler özelinde göçmenlere yönelik pek çok alanda yapılan araştırma ve çalışmalarda bakış açılarının olumsuz olduğu ortaya çıkarılmıştır. BAREM (2016)'in, WIN/Gallup International ile birlikte gerçekleştirdiği “Mülteciler Araştırması”nda da Türkiye’de mültecilere karşı olumlu algının % 29, olumsuz algının ise % 64 olduğu bildirilmiştir. Deniz (2014, 177) tarafından yapılan araştırmada göçün yoğun ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesi durumunda, ülkede bulunan halk için etnik şiddet ve yabancı korkusu gibi güvenlik tehditlerine dönüşerek, ekonomik ve toplumsal yapıyı olumsuz etkileyebildiği ortaya koyulmuştur. Bunun yanında alan yazın incelendiği zaman insanları göç etmeye zorlayan sebepler olarak çoğunlukla savaş ve terör görülmektedir. Genellikle göçmenlere bakış açılarının olumsuz olmasına karşın ülke düzenine zarar vermedikleri takdirde gelmelerine karşı çıkmadıkları tespit edilmiştir. Suriyeli göçmenlerle ilgili kararsız oldukları, hem yardım edilmesi gerektiği ifade edilirken hem de kaygılarının olduğu saptanmıştır (Saçan, Cizdan ve Tabak, 2017, 36). Bu tespitlerin Türk vatandaşlarının benlik saygısı ve empati düzeyine göre Suriyeli göçmenlere bakış açısı özelinde kısmen de olsa çalışmamızı desteklediği görülmektedir. Bu çalışmada genel anlamda Türk vatandaşlarının empatik olduğu görülmektedir. Ne var ki Suriyeli göçmenlere karşı empati kurulmadığı değerlendirilmektedir. Bununla ilgili İçişleri Bakanlığı'nın (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 19.07.2018 tarihli raporu) yayınladığı raporda Türk vatandaşları ile Suriyeli sığınmacılar arasında empati, iletişim ve kültürel uyum oluşturulması hususlarında problemler yaşandığı ifade edilmiştir. Bu problemlerin aşılması için ülkelerin sahip oldukları kültürlere karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılarak

Dünya huzuruna katkı sağlanması, kültürlerin birbirlerine yaklaştırılması, onların uyum sağlaması, kişilerin başka toplumların kültürlerini tanımaları ve etkileşime geçilmesi, onlara saygı duyulması, empatik yaklaşımları kuracakları empatik iletişimle olabilir (Kartarı, 2006). Çünkü empati; benzer kültüre sahip bireylerin ayrı kültürdekilerle kuracakları iletişim yöntemiyle birbirlerine birikimlerini, duygularını, düşüncelerini anlamaları ve aktarmalarıdır (Demirkan, 2007). Türk vatandaşlarının kendi kültürü haricindeki çeşitli karakteristiklere sahip kişi ve kültürlerle empati kurabilme becerisi gelişim seviyesinin gerçekleşip gerçekleşmediği, paylaşımda bulunma ve iletişim kurma isteğinin olup olmadığı ele alınması gereken sorunlar arasındadır (Çiftçi, 2018, 2252). Bu doğrultuda uyum programlarının yürütülmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumunu belirtme durumuna göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırması ya da zorlaştırmaması; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeyini etkilememektedir. Bu konuda tartışma yapılabilecek bir yayına rastlanmamıştır.

Bu çalışmada katılımcıların Suriyeli göçmenlere yakınlık durumuna göre benlik saygısı ve empati düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmamaktadır. Analizden elde edilen bilgiler neticesinde benlik saygısına göre empati düzeyleri de katılımcıların Suriyeli göçmenlere yakınlığı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilememektedir. Bu konuda tartışma yapılabilecek bir yayına rastlanmamıştır.

Bu çalışmada katılımcıların Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncesi ile katılımcıların benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır. Diğer bir ifade ile katılımcıların Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncesi ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumu ile katılımcıların benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır.

Diğer bir ifade ile Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumu ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu ile katılımcıların benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır. Diğer bir ifade ile katılımcıların Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilmektedir.

Suriyeli göçmenlere bakış açısına, Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumunu belirtme durumuna ve yakınlık durumuna göre elde edilen benzer sonuçlara literatürde ulaşılammıştır.

Bu çalışmada araştırılmış olan parametrelerin birçoğu ile ilgili olarak literatürde benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bütün bu açılardan bu çalışmanın gelecekte yürütülecek çalışmalar açısından önemli bir kaynak oluşturacağı kanaati tarafımızdan öngörülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların ekonomik ve demografik özellikleri irdelendiğinde;

- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %81,2'sinin kadın ve %18,8'inin erkek olduğu,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %37,8'nin 18-24 yaş arası, %37,0'sinin 25-29 yaş arasında ve %25,2'sinin 30-35 yaş arasında olduğu,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %74,0'ünün bekar ve %26,0'sının evli olduğu,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %87,4'ünün üniversite ve üzeri mezunu olduğu,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %74,8'inin orta gelirli, %16,1'nin düşük gelirli ve %9,1'inin yüksek gelirli olduğu saptanmıştır.
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açıları irdelendiğinde;
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %24,4'ü Suriyeli göçmenler hakkında olumlu görüşleri bulunurken %45,0'i kararsız ve %30,6'sı olumsuz görüşleri bulunduğu,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %69,7'sinin Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırdıklarını belirttiği,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların %37,3'ünün mahallesinde Suriyeli göçmen bulunurken %11,8'inin apartmanında Suriyeli göçmen bulunduğu, %8,3'ünün Suriyeli göçmen arkadaşı bulunurken %0,8'inin Suriyeli göçmen akrabasının bulunduğu ve %7,8'nin iş yerinde Suriyeli göçmen bulunurken %0,8'inin Suriyeli göçmenlerle birlikte ticaret yaptıkları saptanmıştır.

Betimsel analiz sonuçları ve araştırmaya katılan katılımcıların verdiği cevapların toplam ortalamasına göre katılımcıların yüksek benlik saygısına sahip olduğu ve yüksek benlik saygısına sahip katılımcıların %91,7 olduğu saptanmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların demografik özellikleri ile araştırma değişkenleri düzeyleri arasındaki farklılaşmalara yönelik yapılan fark testleri irdelendiğinde;

- Kadın ya da erkek olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeyini etkilemediği,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların yaşı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilediği,
- Evli ya da bekar olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı düzeyini etkilerken empati düzeyini etkilemediği,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların eğitimi; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı düzeylerini etkilerken empati düzeylerini etkilemediği,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların algılanan gelir düzeyi; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilemediği saptanmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısı ile araştırma değişkenleri düzeyleri arasındaki farklılaşmalara yönelik yapılan fark testleri irdelendiğinde;

- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilemediği,
- Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırması ya da zorlaştırmaması; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeyini etkilemediği,

- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere yakınlığı; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların benlik saygısı ve empati düzeylerini etkilemediği,
- Düşük ya da yüksek benlik saygısına sahip olmak; araştırma grubunu oluşturan katılımcıların empati düzeyini etkilediği saptanmıştır.
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlere bakış açısı ile benlik saygıları arasındaki ilişkiler irdelendiğinde;
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncesi ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı,
- Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamı zorlaştırma durumu ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı,
- Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların Suriyeli göçmenlerle yakınlık durumu ile katılımcıların benlik saygısı, birbirinden bağımsız olduğu ve arasında ilişki olmadığı değerlendirilebilir.

Çalışma sonuçları doğrultusunda öneriler şunlardır;

- Suriyeli göçmenler dışında diğer ülkelere ait göçmenler üzerinde de araştırma yapılmasının hem ülke hem de literatür adına faydalı olacağı değerlendirilmektedir.
- Türkiye'nin diğer bölgelerinde de bu çalışmaların yapılmasının bölgesel bakış açılarının hangi durumda olduğunun tespit edilmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Bu çalışmada yapılan ekonomik ve demografik değişkenlerin artırılması gerekmektedir.
- Araştırmaların üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli göçmenlere göre de yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.
- Göçmenlere yönelik bakış açılarının değiştirilmesi, dolayısıyla benlik saygısı ve empati kurma becerileri bağlamında gerekli eğitimlerin sosyal medya, görsel ve işitsel medya kanalıyla verilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Suriyeli göçmenlerin illere yerleştirilirken hem yerel halk hem de göçmenler açısından topluma uyum çalışmalarının yapılması gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıklalın, Azize. 2000. “İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Dönüşümcü Liderlik Özellikleri İle Empati Becerileri Arasındaki İlişki.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Adana, Filiz ve Kutlu, Yasemin. 2006. “12-15 Yaş Grubu Öğrencilerde Benlik Kavramı.” *İstanbul Üniversitesi F.N.H.Y.O. Dergisi*, 15: 73-85.
- Akçakaya, Selma. 2019. “İletişim Becerilerinin En Önemlisi Neden “Empati”?” uzmarkoclardernegi > Blog > Genel > İletişim Becerilerinin En Önemlisi Neden“Empati” ?, E.T.: 05.06.2020
- Akkoyun, Füsün. 1982. “Empatik Anlayış Üzerine.” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15(2): 63-69.
- Akgöz, Semra Özçakır, Aliş Atıcı, Elif Altınsoy, Yıldız Tombul, Kamuran ve Kan, İsmet. 2005. “Uludağ Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde Çalışan Hekimlerin Empatik Eğilimleri.” *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 13: 97-104.
- Aktaş, Seniye. 2011. “9. Sınıfta Anne Baba Tutumları ve Benlik Saygısı.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Aktaş, Hasan. 2018. *Din Eğitiminde Özyeterlik ve Empati* (1. Baskı). Ankara: İlahiyat Yayınevi.
- Aliyev Ramin ve Kalgı, Mehmet Emin. 2014. “İlköğretim Öğrencilerinin Utangaçlık ve Benlik Saygısı Düzeylerini Etkileyen Faktörler.” *Turkish Journal of Education*, 3(2): 60-69
- Altınbaş, Kürşat, Gülöksüz, Sinan, Özçetinkaya, Serap, Oral, E. Timuçin. 2010. “Empatinin Biyolojik Yönleri.” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1): 15-25.

- Alver, Birol. 1998. "Bireylerin Uyum Düzeyleri İle Empatik Becerileri." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Alver, Birol. 2005. "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Empatik Beceri Ve Karar Verme Stratejilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19-34.
- Atkinson, Rita L., Atkinson, Richard C., Edward, Smith, Bem, Daryl ve Hoeksema, Susan Nolen. 2002. *Psikolojiye Giriş* (Çeviren: Yavuz Alogan). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Aydın, Arzu. 1996. "Empatik Becerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi.
- Aydoğan, Hayri. 2016. "Profesyonel Futbolcuların Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *International Journal of Sport Culture and Science*, 4: 278-290
- Ayvalı, Meşale. 2012. "İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı ile Sosyal Uyum Düzeyi İlişkisi." Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Babacan Gümüş, Aysun, Çevik, Hyusni Selime, Hataf, Biçen Şeyda, Keskin Gülseren, Malak Arzu Tuna. 2011. "Gebelikte benlik saygısı ve beden imajı ile ilişkili özellikler." *Anatol J Clin Investig* 5(1):7-14
- Bal, Ümmühan. 2003. "Hastanede Çalışan Hemşire ve Diğer Bayan Sağlık Personelinin Benlik Saygıları ve Atılganlık Düzeylerinin İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Balat, Uyanık. G. ve Akman, Berrin. 2004. "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeylerinin İncelenmesi." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14: 175-183.

- BAREM. 2016. "Mülteciler Sorunu Dünyayı Böldü.." <http://www.barem.com.tr/multeciler-sorunu-dunyayi-boldu/>
(E. T.:03.06.2017).
- Barnett, Mark, A. 1990. "Empathy And Related Responses In Children", N.Eisenberg, J. Stayer (Ed.), *Empathy And Its Development*, Cambridge University Press, Newyork
- Baron, Cohen Simon ve Wheelwright, Sally. 2004. The Empathy Quotient: An Investigation Of Adults With Asperger Syndrome Or High Functioning Autism And Normal Sex Differences. *J Autism Dev Disord*, 163-175.
- Baumeister, Roy F., Jennifer D. Campbell, Krueger I. Joachim ve Vohs D. Kathleen. 2003. "Does High Self-esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles?" *Psychological Science in The Public Interest*, 4: 1-44.
- Bayam, Cemil, Şimşek, Emin. U., Dilbaz, Nuri. 1995. "Üç farklı meslek grubunda empatik beceri düzeylerinin karşılaştırılması." *Kriz Dergisi*, 3(1-2): 205-207.
- Bierhoff, Hans Werner. 2002. "Prosocial behavior." *Hove*, East Sussex: Psychology Press,.
- Bilgin, Şebnem. 2001. "Ergenlerde Benlik saygısı ile Kaygı Arasındaki ilişki." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Bora, E ve Baysan, L. 2009. "Empati Ölçeği Türkçe Formunun Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özellikleri." *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni (Bulletin of Clinical Psychopharmacology - BCP)*, 19: 39-47.
- Büyükşahin, Çevik, Gülşen. Atıcı, Meral. 2009. "Lise 3.Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*.

- Büyüköztürk, Şener, Akgün, Özcan Erkan, Özkahveci, Özden ve Demirel, Funda. 2004. "Güdülenme ve Öğrenme Stratejileri Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4: 207-239.
- Byrne, M. Barbara. 2011. "Structural equation modeling with amos: basic concepts, applications, and programming." *Multivariate Applications Series*.
- Carlozzi, Alfred, Gaa, John ve Liberman, Dov. 1983. "Empathy and Ego Development." *Journal of Counseling Psychology*, 30 (1): 113-116.
- Coşkun, Filiz. 2011. "İç Hastalıkları ve cerrahi servislerinde çalışan hemşirelerin empatik beceri düzeylerinin değerlendirilmesi" Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi.
- Chalmers, Jennifer. B. ve Townsend, Michael. A. R. 1990. "The effects of training in social perspective taking on socially maladjusted girls." *Child Development*, 61: 178-190.
- Cooley, Charles Horton. 1902. "Human Nature and The Social Order." New York: Charles Scribner's Sons,.
- Coopersmith, Stanley. 1967. "The Antecedents of Self-Esteem." San Francisco: W. H. Freeman & Co,
- Cotton, Kathleen. 2001. "The Schooling Practise That Matter Most." Portland: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Çankaya, Burcu. 2007. "Lise I. ve II. Sınıf Öğrencilerinin Algılanan Benlik Saygısının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Çelik, Esmâ ve Çağdaş, Aysel. 2010. "Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23: 23-38.

- Çiçek, Aysun. 2006. "Sağlık çalışanlarının empatik eğilim ve becerilerinin değerlendirilmesi." Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Çiçekli, Bülent. 2009. "Göç Terimleri Sözlüğü." 2. Baskı. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Çiftçi, Hasan. 2018. "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7 (3): 2232-2256.
- Çuhadaroğlu, Füsün. 1986. "Adölesanlarda Benlik Saygısı." Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Davis, Carol. M. 2005. "Empati Nedir, Empati Öğretilir mi?" Sezer Ö, Damar S. (Çev)." *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (9): 77-88.
- Del Prette, Zilda ve Del Prette, Almir. 1996. "Habilidades envolvidas." *Psicologia escolar: Pesquisa, formação e prática. Campinas: Alínea*, 139-156.
- Demir, Mehmet Kaan. 2012. "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Empati Becerilerinin İncelenmesi." *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33: 107-121.
- Demirkan, Metin. 2007. "Kültürler Arası İletişim Problemlerine Sebep Olan Başlıca Faktörlerin Çalışanların Demografik Özellikleri Bakımından İncelenmesi: Uluslararası Bir Örgütte Uygulama." Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi.
- Deniz, Taşkın. 2014. "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye." *TSA*, 18 (1): 175-204.
- Dilmaç, Bülent ve Ekşi, Halil. 2008. "Meslek Yüksek Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Yaşam Doyumları ve Benlik Saygılarının İncelenmesi." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2: 279-289.

- Doğan, Nuri ve Başokçu, Tahsin. 2010. "İstatistik Tutum Ölçeği İçin Uygulanan Faktör Analizi ve Aşamalı Kümleme Analizi Sonuçlarının Karşılaştırılması." *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology* 1: 65-71.
- Doğanay, Filiz. 1996. "Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi." Devlet Planlama Teşkilatı.
- Doğru, Naime ve Peker, Reşat. 2004. "Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi." *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII: 315-328.
- Dökmen, Üstün. 1988. "Empati Kurma Becerisi ile Sosyometrik Statü Arasındaki İlişki." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20: (1-2).
- Dökmen, Üstün. 1988. "Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2): 155-190.
- Dökmen, Üstün. 2008. *İletişim Çatışmaları ve Empati* (62. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dökmen, Üstün. 2016. *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati* (40. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi,.
- Efe, Haydar. (2018). "Osmanlı İmparatorluğu Ve Türkiye'de Yaşanan Göçler Ve Etkileri." *Sosyal Bilimler Metinleri*, 1: 16-27.
- Egan, Gerard. 1997. *Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. Ankara: Form Ofset.
- Elfhag, Kristina, Per Tynelius, Finn Rasmussen. 2010. "Self-Esteem Links in Families with 12-Year-Old Children and in Separated Spouses." *The Journal of Psychology* 144: 341-359.

- Erbil, Nilüfer ve Bostan, Özgül. 2004. "Ebe ve hemşirelerde iş doyumunu, benlik saygısı ve etkileyen faktörler." *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(3). 56--66.
- Eriş, Yasemin ve İkiz, F. Ebru. 2013. "Ergenlerin benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişki ve kişisel değişkenlerin etkileri." *Turkish Studies*, 8(6): 179-193.
- Ersoy, Elif Gökçe ve Köşger, Ferdi. 2006. "Empati: Tanımı ve Önemi." *Osmangazi Tıp Dergisi/Osmangazi Journal of Medicine*, 38 (2): 9-17.
- E. Erdal Erşan, Orhan Doğan, Selma Doğan. 2009. "Beden Eğitimi ve Antrenörlük Bölümü Öğrencilerinde Benlik Saygısı Düzeyi ve Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisi." *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 12: 35-42.
- Pier Francesco Ferrari, Vittorio Gallese, Giacomo Rizzolatti ve Leonardo Fogassi. 2003. "Mirror neurons responding to the observation of ingestive and communicative mouth actions in the monkey ventral premotor cortex." *Eur J Neurosci*, 17: 1703–1714.
- Feshbach, Norma D. 1978. "Studies of empathic behavior in children." *Progress in experimental personality research*, 8: 1-47.
- Gander, Marry J. ve Gardiner, Harry W. 2015. *Çocuk ve Ergen gelişimi* (8. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Goldstein, Arnold P., Gerald Y. Michaels. 1985. *Empathy: Development, training, and consequences*. Lawrence Erlbaum.
- Goleman, Daniel. 2019. *Duygusal Zekâ neden IQ'dan daha önemlidir?* (50. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, Daniel. 2000. *İşbaşında Duygusal Zeka* (50. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.

- Gülseren Şeref. 2001. "Eşduyum (Empati): Tanımı ve Kullanımı Üzerine Bir Gözden Geçirme." *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(2): 133-145.
- Günce Psikolojik Danışmanlık Eğitim. 2019 "Empati Değişimi Başlatır." *Güncel* 13 (113),
<http://www.guncedanismanlik.net/images/GUNCELBUKTENSONBAHAR2019.pdf>, E.T.: 05.11.2020
- Harrison, Neil A., Wilson, C.Ellie ve Critchley, Hugo D. 2007. "Critchley HD. Processing of observed pupil size modulates perception of sadness and predicts empathy." *Emotion*, 7: 724–729.
- Hasankahyaoglu, Havva Rabia. 2008. "Dindarlık Empati İlişkisi." Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Heller, Adam. 2004. "Miniature biofuel cells." *Physical Chemistry Chemical Physics* 6 (2): 209-216.
- Baldwin, Scott. A. ve Hoffmann, John P. 2002. "The dynamics of self-esteem: a growth-curve analysis." *Journal of Youth and Adolescence*, 31 (2): 101–113.
- Hoffmann, Martin L. ve Levine, Laura E. 1976. "Early Sex Differences in Empathy." *Developmental Psychology*, 12(6): 557-558.
- Hoffman, Lois W. 1977. "Changes in family roles, socialization, and sex differences." *American Psychologist*, 32: 644–657.
- Huges, Claire ve Dunn, Juddy. 2000. "Hedonism or empathy hard to manage children's moral awareness and links with cognitive and maternal characteristics." *Development Psychology*, 18: 227-245.
- Genç, Salih Zeki ve Kalafat, Temel. 2008. "Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Empatik Becerilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma." *Sosyal Bilimler Dergisi*, 19: 211- 222.

- Hamurcu, Pınar. 2014. "Obez Bireylerde Benlik Saygısı ve Beden Algısının Değerlendirilmesi." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi.
- ILO. 2015. Suriye Mülteci Krizinin Ürdün, Lübnan, Türkiye, Irak ve Mısır'da İşgücü Piyasasına Etkileri. Bölgesel Diyalog Toplantısı, İstanbul-Türkiye.
- Işık, Metin ve Akbaba, Ebru. 2006. "Polis Vatandaş İlişkilerinde Empatik İletişim: Bilginin İlgiye, Antipatinin Sempatiye Dönüştürülmesi Sanatı." *Polis Dergisi*, 47: 152-156.
- İkiz, Fatma Ebru. 2006. "Danışma Becerileri Eğitiminin Danışmanların Empatik Eğilim, Empatik Beceri ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerindeki Etkisi." Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- İlbay, Azmi Bayram. 2000. "Bireylerin Anksiyete, Empatik Beceri Ve İlişkili Özerklik Düzeylerinin Karşılaştırılması." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi.
- Kabapınar, Yücel. 2015. *Empatiyle Gelişmek Empatiyi Geliştirmek: Çocuk ve Empati*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Kapıkıran, Necla ve Kapıkıran, Şahin. 2000. "İletişim Becerisi Eğitiminin Anaokulu Öğretmenliği Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Becerileri Üzerindeki Etkileri." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8: 69-77.
- Karadağ, Gülendam, Güner, İlkay, Çuhadar, Döndü, Uçan, Özlem. 2008. "Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları." *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3: 30-42.
- Kartarı, Asker. 2006. *Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Katman, Hacı Ali. 2010. "Okul Yöneticilerinin Empatik Eğilimlerinin İncelenmesi: Isparta İl Merkezi Örneği." Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

- Kaya, Hatice, Öztürk, Aylin ve Sarı, Elif. 2005. “Öğrenci Hemşirelerin Benlik Saygısı ve Öz-Bakım Gücü Düzeyinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi.” *İstanbul Üniversitesi F.N.H.Y.O. Dergisi*, 13: 85-94.
- Kiraz, Cemil. 2011. “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Narsistik Kişilik Özellikleri.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi.
- Knapen, Jan, Peter Van de Vliet, Herman Van Coppenolle, Ans David, Joseph Peuskens, Guido Pieters ve Koen Knapen. 2005. “Comparison of Changes in Physical Self-concept, Global Self-esteem, Depression And Anxiety Following Two Different Psychomotor Therapy Programs in Nonpsychotic Psychiatric Inpatients.” *Psychotherapy And Psychosomatics*, 74: 353-361.
- Knox, Michele, Funk, Jeanne, Ellio, Robert t ve Bush, Ellen Greene. 1998. “Adolescents' possible selves and their relationship to global self-esteem.” *Sex Roles*, 39: 61-80.
- Koçak, Canan ve Önen, Ayşem Seda. 2013. “Öğretmen Adayları İçin Empatik Yönelimler Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2): 947-964.
- Korkmaz, Nimet Haşıl Şahin. E. Kahraman. M. ve Öztürk, F. 2001. “Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Öğrencilerinin Empatik Becerilerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması.” II. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu, İzmir.
- Körükçü, Özlem Sarıyüce. 2004. “Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri İle Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi.” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Köse, Derya. 2019. “Anne Baba Tutumlarının, Çocukta Benlik Saygısı Ve Empati Gelişimi İle İlişkisinin İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.

- Köseoğlu, Aslı. 2013. “İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Red Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi.
- Krevans, Julia ve Gibbs John C. 1996. “Parents use of inductive discipline: Relations to childrens empathy and prosocial behavior.” *Child Development*, 67: 3263-3277.
- Kumbaroğlu, Zeynep Bengü. 2013. “Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri İle Benlik Saygısı Düzeylerinin Çeşitli Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Karşılaştırılması.” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Kundu, Subhash C. ve Rani, Sunita. 2007. “Human Resources Self-Esteem Across Gender and Categories A Study.” *Industrial Management & Data Systems*, 107: 1366-1390.
- Kuru, Alev. 2017. “10-14 Yaşları Arasındaki Üstün Zekâya Sahip Çocukların Etiketlenme Durumunun Benlik Saygısına ve Empati Düzeyine Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi.
- Kutunis, Rana ve Tunç, Tülin. 2013. “Hemşirelerde Benlik Saygısı İle Durumluk ve Sürekli Kaygı Arasındaki İlişki, Bir Üniversite Hastanesi Örneği.” *‘İş, Güç’ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15: 1-15.
- Lipsitt, Nancy. 1993. “Development of empathy in children: the contribution of maternal empathy and communication style.” PHD, Ohaio,
- Marshall, William Lamont, Hudson, Stephen M., Jones, R, Fernandez Yolanda, M. 1995. “Empathy in Sex Offenders.” *Clinical Psychology Review*, 15(2): 99-113.
- Mead, George Herbert. 1934. *Mind, Self and Society*. Chicago: The University of Chicago Press,

- McClelland, William A. 1951. "A preliminary test of role-playing ability". *Journal of Consulting Psychology*, 15(2): 102–108.
- Milevsky, Avidan, Schlechter, Melissa, Netter, Sarah ve Keehn, Danielle. 2007. "Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life-Satisfaction." *Journal of Child and Family Studies*, 16: 39–47.
- Miller, Paul. 1997. "Emotional cognitive behavioral and temperament characteristics of high-empathy children." *Motivation and Emotion*, 21 (1): 109-126.
- Mruk, Christopher. 2006. *Self-esteem Research Theory And Practice-Toward a Positive Psychology of Self-esteem* (3rd Edition). USA: Springer Publishing Company.
- Mullis, Austin, Mullis, Raul L. ve Normandin, Dean. 1992. "Cross-sectional and longitudinal comparisons of adolescent self esteem." *Adolescence*, 27(105): 51-60.
- Myers, Jane E ve Thomas J. Sweeney. 2005. *Counseling for Wellness: Theory, Research, and Practice*. Alexandria, Va.: American Counseling Association.
- Myers, Jane E, John T Willse ve José A Villalba. 2011. "Promoting Self-Esteem in Adolescents: The Influence of Wellness Factors." *Journal of Counseling and Development*, Winter, 89: 1-15.
- Nazik, Evşen ve Arslan, Sevban. 2011. "Hemşirelik öğrencilerinin empatik becerileri ile öz duyarlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi." *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Dergisi Dergisi*, 4: 69-75.
- Neff, Kristin D. ve Vonk, Roos. 2009. "Self-compassion Versus Global Self-esteem: Two Different Ways of Relating to Oneself." *Journal of Personality*, 77: 23-50.

- Neiss, Michelle B., Sedikide, Constantine ve Stevenson, Jim. 2002. "Selfesteem: A Behavioral Genetic Perspective." *European Journal of Personality*, 16: 351-367.
- Okvuran, Ayşe. 2019. "Çağdaş İnsanı Yaratmada Yaratıcı Drama Eğitiminin Önemi ve Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Düzeylerine Etkisi." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27 (1): 135-194.
- Olesker, Wendy ve Balter, Lawrence. 1972. "Sex and empathy." *Journal of Counseling Psychology*, 19 (6): 559-562.
- Öpengin, Ercan ve Uğur Sak. 2012. "Üstün zekâlı öğrencilerin bakış açısıyla üstün zekâ etiketinin öğrencilerin çeşitli algıları üzerindeki etkileri." *Turkish Journal of Giftedness and Education*, 2 (1): 37-59.
- Öner, Nagehan. 2001. "Farklı cinsiyet rol yönelimli kız ve erkek üniversite öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin karşılaştırılması." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Öz, Fatma. 1998. "Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, empatik becerileri ve akademik başarıları arasındaki ilişki." *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2): 10-16.
- Özbay, Haluk ve Işık Canpolat, Banu. 2003. "Psikoterapide Empati- Nesnellik İkilemi." *Klinik Psikiyatri*, 6: 39-45.
- Özbay, Yaşar ve Erkan, Serdar. 2012. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özdamar, Kazım. 1999. *Paket Program ile İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, Osman, Özdemir, Pınar Güzel, Kadak, Muhammed Tayyib, Nasıroğlu, Serhat. 2012. "Kişilik Gelişimi-Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar." *Current Approaches in Psychiatry*, 4: 566-589.

- Özen, Hilal. 2015. "Sınıf Öğretmenlerinin Empatik Yönelimlerinin İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Özen, Yener ve Gülaçtı, Fikret. 2010. "Benlik-Kavramı ve Benliğin Gelişimi Bilen Benliğe Gereksinim Var mı?" *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2): 21-37.
- Pala, Aynur. 2008. "Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23: 13-23.
- Pişkin, M. 1989. "Empati, Kaygı ve Çatışma Eğilimi Arasındaki İlişki." *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22 (2): 775-784.
- Rehber, Elife. 2007. "İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Renzulli, Joseph. 1978. "What makes giftedness?" *Phi Delta Kapan*, 60 (3): 182.
- Rizzolatti, Giacomo, Fabbri-Destro, Madelena ve Cattaneo, Luigi. "Mirror neurons and their clinical relevance." *Nat Clin Pract Neurol*, 5(1): 24-34.
- Rizzolatti, Rizzolatti, Giacomo, Fogassi, Leonardo ve Gallese, Vittorio. 2006. "Mirrors in the Mind." *Scientific American*, 295, 54-61.
- Rosenberg, Morris. 1965. *Society and The Adolescent Self-Image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Saçan, Selvinaz Cizdan, Gülseren ve Tabak, Hikmer Derya (2017). "Aydın Halkının Suriyeli Göçmenlere Yönelik Bakış Açısının İncelenmesi." *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (1): 28-38.
- Sağkal, Ali Serdar. 2011. "Barış Eğitimi Programının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri, Empati Düzeyleri ve Barışa İlişkin Görüşleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Samancıoğlu, Mustafa, Bağlıbel, Murat ve Bindak, Recep. 2015. "Liderlik Yoğunluğu Envanterinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik alışması." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39: 135-147.
- Sarıkaya, Aelya. 2015. "14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi.
- Saygılı, Gizem, Kesecioğlu, Teoman İsmail ve Kırıktaş, Halit. 2015. "Eğitim Düzeyinin Benlik Saygısı zerindeki Etkisinin İncelenmesi." *Eğitim ve ğretim Araştırmaları Dergisi*, 4: 210-217.
- Schwenck, Christina, Ghle, Bettina, Hauf, Juliane, Warnke, Andreas, Freitag, Christine M. ve Schneider, Wolfgang. 2014. "Cognitive and emotional empathy in typically developing children: The influence of age, gender, and intelligence." *European Journal of Developmental Psychology*, 11(1): 63-76.
- Sertakan, Büşra. 2018. "Pediatri hemşirelerinin ve hekimlerinin benlik saygılarının ve empati becerilerinin ocuk sevme ile ilişkisi." Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi.
- Seyhan, Derya ve Zincir, Handan. 2009. "Tutuklu / Hükümlü Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Aile zelliklerinin İncelenmesi ve Aralarındaki Korelasyonun Belirlenmesi." *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5: 7-24.
- şakar, Murat. 2012. "Voleybolcuların Empati Beceri Düzeylerinin İncelenmesi." Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Sharma, Suvasini, Sankhyan, Naveen, Gulati, Sheffali ve Agarwala, Anuja. 2013. "Use of the modified Atkins diet for treatment of refractory childhood epilepsy: a randomized controlled trial." *Epilepsia*, 54 (3): 481-486.
- şen, Hanife, Yılmaz, Feride, Pekşen nvar, zlem ve Demirkaya, Fatma. 2012. "Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Görev Yapan Sağlık alışanlarının Empatik Beceri Düzeyleri." *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3(1): 6-12.

- Tarhan, Nevzat. 2017. *Toplum Psikolojisi ve Empati* (12. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- TDK 2020. Göç. Türk Dil Kurumu. <http://www.tdk.gov.tr/> E.T.: 22.03.2020.
- Tomanbay, İlhan. 1999. *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınları.
- Truax, Charles. B. ve Carkhuff, Robert. 1967. *Toward effective counseling and psychotherapy: Training and practice*. Chicago: Adline Publishing Company.
- Tuncay, Tarık ve İl, Sunay. 2009. “Sosyal Hizmet Uygulamasında Empatiyi Yeniden Düşünmek.” *Journal of Society & Social Work*, 20 (2): 36-56.
- Tunç, Tülin. 2011. “Benlik Saygısı ve Kaygının Çatışma Yönetim Stilleri Üzerindeki Etkileri: Bir Üniversite Hastanesi Örneği.” Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Tutarel Kışlak, Şennur ve Çabukça, Fazlı. 2002. “Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5 (5): 1-7.
- Türksoy, Fatma Betül. 2010. “Hemşirelik Fakültesi Öğrencilerinde Benlik Saygısı ve Stresle Baş Etme Yöntemleri (Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Örneği).” Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi.
- Ulupınar, Sevim. 1991. “Çeşitli kurumlarda çalışan hemşirelerin benlik saygısı ve ruhsal durumları etkileyen faktörlerin araştırılması.” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Uyanık Balat, Gülden ve Akman, Berrin. 2004. “Farklı sosyo ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14: 175-183.
- Vignemont, Frederique de ve Singer, Tania. 2006. “The Empathic Brain: How, When and Why?” *Trends in Cognitive Sciences*, 10 (10): 432-441.

- Wicker, Bruno, Keysers, Christian , Plailly, Jane, Royet, Jean Pierre , Gallese, Vittorio ve Rizzolatti, Giacomo. 2003. “Both of us disgusted in My insula: the common neural basis of seeing and feeling disgust.” *Neuron*, 40: 655-664.
- Wied, Minet, Goudena, Paul P. ve Matthys, Walter. 2005. Empathy in boys with disruptive behavior disorders.» *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (8): 867-880.
- Wied, Minet, Branje, Susan J.T. ve Meeus, Wim H,J. 2007. “Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents.” *Aggressive behavior*, 33 (1): 48-55.
- Yaşlıoğlu, M. Murat. 2017. “Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması.” *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46 (2017): 74-85.
- Yavaş, Bahar. 2007. “İlköğretim 5. Sınıf Öğretmenlerinin Empati Becerileri ile İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarıları Arasındaki İlişki.” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Yenidünya, Aslı. 2005. “Lise Öğrencilerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Yıldız, Murat. 2006. “Benlik- Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü.” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXIII: 87-127.
- Yıldız, İsmail. 2019. “Hemşirelerin Empati Becerilerinin Değerlendirilmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi.
- Yılmaz, Hanzade. 2016. “Bir Derleme: Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar.” *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 48: 79-89.
- Yılmaz, İdris ve Akyel, Yakup. 2008. “Beden eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3): 27-33.

Yüksel-Sahin, Fulya ve Öztoprak, Özlem. 2019. “Ergenlerin Sosyal Medya Bağımlılığı Düzeylerinin Benlik Saygısına Göre İncelenmesi.” *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 363-377.

Yüksel, Asuman. 2004. “Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi.” *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII (2): 341-354.

EKLER

Ek-1: Etik Kurul Onay Formu

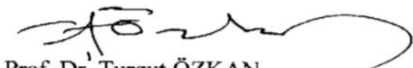
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

26.03.2019

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji (tezli) programı öğrencisi **Rabia TÛTAR**'ın "**Türk Vatandaşlarının Benlik Saygısı Düzeyi İle Suriye Göçmenlerine Karşı Empati Kurma Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu tezine anket çalışması yapması Etik Kurulumuzca uygun görülmüştür.

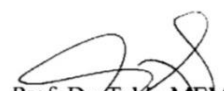
ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Akile Reşide GURSOY
BAŞKAN

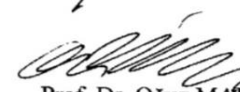

Prof. Dr. Turgut ÖZKAN
ÜYE

Prof. Dr. Selahattin SARI
ÜYE

Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN
ÜYE

Prof. Dr. Tekin MEMİŞ
ÜYE

Prof. Dr. Ali Vahit TURHAN
ÜYE

Prof. Dr. Oğuz MAKAL
ÜYE

Prof. Dr. Nihal KÜÇÜKSAVAŞ
ÜYE

Prof. Dr. Özgür Ömer ERSİN
ÜYE

Beykent Üniversitesi İletişim Hattı: 444 1997 - 0850 340 34 34 - www.beykent.edu.tr

Ayazağa-Maslak Yerleşkesi: Ayazağa Mahallesi Hadim Kuru Yolu Cad. No: 19, Sarıyer 34396 İstanbul / Faks: (0212) 289 64 90
Beylikdüzü Yerleşkesi: Cumhuriyet Mah. Gürpınar Yolu Cad. No: 3/A, Beykent Siteleri, Büyükçekmece 34500 İstanbul / Faks: (0212) 867 55 68
Taksim Yerleşkesi: Siraselviler Cad. No: 65, Taksim, Beyoğlu 34437 İstanbul / Faks: (0212) 243 02 78 info@beykent.edu.tr

Ek-2: Bilgilendirilmiş Onam Formu

T.C. Beykent Üniversitesi

Sosyal Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Rabia Karadağ tarafından yürütülen “Suriye Göçmenlerine Yönelik Bakış Açısı ile Türk Vatandaşlarının Benlik Saygısı ve Empati Kurma Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı Türkiye’de yaşayan 18 – 35 yaş arası Türk vatandaşlarının Suriye Göçmenlerine yönelik bakış açısı ile Türk vatandaşlarının benlik saygısı ve empati kurma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada sizden tahminen 20 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 400 kişi katılacaktır. ¹ Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya rabiatur@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının ²:

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; kabul ediyorum kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası:

Şahidin:³

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası:

---

¹Bu cümle yalnızca bir örnek olup bu cümlede araştırmanın amacının ve gerekiyorsa nasıl yapılacağı (örneğin psikometrik test mi, öyle ise kaç soru sorulacağı veya kaç ölçekten oluştuğu; ses kaydı, görüntü alımı, gözlem gibi işlemleri mi içerdiği ve ne kadar süreceği gibi) 3 cümleyi geçmeyecek şekilde kısaca anlatılması beklenilmektedir.

²İmza bölümünde ideal olan katılımcının kendisinin imzasının alınmasıdır. Bu durumda onam formunu katılımcı ve araştırmacı imzalar. Katılımcının araştırmaya bireysel olarak katılmayı kabul edip onam formunu imzalamayı istemediği durumlarda şahide ihtiyaç doğar ve bu durumda araştırmacı ve katılımcı yerine şahidin imzalarının olması yeterlidir.

Verilerin yüz yüze iletişim içermeyen; a) İnternet ortamında toplanması durumunda katılımcıların uygulama materyallerine erişebilmesi için, online sistemde sunulan bilgilendirilmiş onam formunu okuyup araştırmaya katılmayı onayladıklarına dair ilgili kutucuğu işaretlemeleri gerekmektedir. Bu işaretleme katılımcıların onam imzaları yerine geçer. Katılımcılar onam formunun sonundaki “araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair” ilgili kutucuğu işaretlemedikleri takdirde onay vermemiş sayılırlar ve bu durumda araştırmaya devam edilmez. b) Telefonla uygulamalarda ise araştırmacı araştırma sorularına geçmeden önce Bilgilendirilmiş Onam Formundaki bilgileri katılımcıya sesli olarak okur. Bu durumda katılımcının sözlü onayı imza yerine geçer. Telefonda bu sözlü onay alınmadığı takdirde uygulamaya geçilmez. Hem İnternet, hem telefon hem de benzeri yüz yüze iletişimin olmadığı ortamlarda yapılan uygulamalarda katılımcı onay vermediği takdirde bir şahidin onayına başvurulmaksızın uygulamaya devam edilmez.

Eğer veriler okullarda, kurumlarda vb. ortamlarda aynı anda birden fazla kişiden grup uygulaması şeklinde toplanacaksa, yine tercihen tüm katılımcıların onam formlarını bireysel olarak imzalamaları istenir. Ancak katılımcı sayısının fazlalığı ve bununla birlikte zamanın kısıtlılığı gibi durumlar söz konusu olduğunda araştırmacı tüm gruba onam formundaki bilgileri tek seferde sözlü olarak okumayı ve bir imza listesi dolaştırarak katılımcıların araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair bu listeye imza atmalarını tercih edebilir. Grup çalışmasında da tercih edilen katılımcının kendisinin imzasıdır, ancak araştırmacının etik kurula tanımlaması gereken ender durumlarda ise şahit, grup adına da imza atabilir. Fakat grup ortamında herkes çalışmaya katılmayı kabul etmeyebilir. Bu durumda sadece araştırmaya katılmayı isteyenlerin çalışmaya alınması ve bu kişiler adına toplu imza alınması gerekmektedir. (Çalışmanızda şahidin imzasını grup adına kullanmak istiyorsanız etik kurula koşullarını açıklamanız gerekmektedir).

³Şahit Kriterleri: Çalışmanın bir üyesi olmayan, araştırmacı tarafından belirlenen ve araştırmanın bulguları üzerinde herhangi bir olumlu/olumsuz etki yaratma olasılığı bulunmayan tarafsız yetişkinlerdir. Katılımcıaraştırmaya katılmayı kabul edip onam formunu imzalamayı istemediği durumlarda araştırmacı onam formundaki bilgileri katılımcıya sözlü olarak okur. Katılımcı onayladığını sözlü olarak beyan ederse şahit de bu sözlü onam sürecine yazılı onam formunu imzalamak sureti ile şahitlik ettiğini beyan etmiş olur.

NOT: Araştırmacıdan, onam formunun imza kısmında bulunan ikili seçenekten çalışmasına uygun olan alternatifini yazması ve formda yer alan boşlukları çalışmasına uyarlamak yoluyla onam formuna son halini vermesi ve bu şekilde formu göndermesi beklenilmektedir.

Rabia KARADAĞ
Beykent Üniversitesi Psikoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Ek-3: Demografik Bilgi Formu

Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

Yaşınız?

18-24 25-29 30-35

Medeni Haliniz?

Evli Bekar

Eğitim Durumunuz?

İlkokul – Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans/Doktora

Algılanan Gelir Düzeyiniz?

Yüksek Orta Düşük

Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açınız nedir?

Olumlu Olumsuz Kararsız

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yaşamı zorlaştırdığı fikrine katılıyor musunuz?

Evet, katılıyorum. Hayır, katılmıyorum.

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerle yakınlık derecenizle ilgili durumunuzu en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz.

Oturduğum apartmanda Suriyeliler var.

Yaşadığım mahallede Suriyeliler var.

Suriyeli arkadaşlarım var.

Çalıştığım iş yerinde Suriyeliler var.

Birlikte ticaret yaptığım Suriyeliler var.

Suriyeli akrabalarım var.

Hiçbiri

Ek-4: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

D – 1

MADDE 1

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 2

4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar birşeyler yapabilirim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

5. Kendimde gurur duyacak fazla birşey bulamıyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 3

6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 4

7. Genel olarak kendimden memnunum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 5

8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

MADDE 6

9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.

a. ÇOK DOĞRU b. DOĞRU c. YANLIŞ d. ÇOK YANLIŞ

Ek-5: Empati Ölçeği

EMPATİ ÖLÇEĞİ

(CAMBRIDGE DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ)

Empati ölçeği, bireylerin empati düzeylerini ve belirli bazı ruhsal hastalıklardaki (otizm vb.) sosyal bozukluk düzeyini belirlemek amacıyla kullanılır. Aşağıda bazı ifadelerin listesi bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi çok dikkatli okuyunuz ve hangi şiddetle kabul veya red ettiğinizi, cevabınızı daire içine alarak oranlayınız. Bu testte doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen aşağıdaki hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.

Örnek :

Ö.1 : Eğer her gün müzik dinleyemezsem kendimi üzgün hissederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Ö.2 : Arkadaşıma mektup yazmaktansa onlarla telefonda görüşmeyi tercih ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Ö.3 : Dünyanın farklı bölgelerine seyahat etme isteğim yoktur.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Ö.4 : Kitap okumayı dans etmeye tercih ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum

1. Başka birisi sohbete katılmak istediğinde bu durumu kolaylıkla anlayabilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
2. Hayvanları insanlara tercih ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
3. Güncel eğilimler ve modayı takip etmeye çalışırım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
4. Benim kolaylıkla anladığım şeyleri anlamadıklarında, onlara açıklama yapmak bana zor gelir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
5. Çoğu gece rüya görürüm.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
6. Diğer insanlarla ilgilenmekten hoşlanırım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum

7.	Problemlerimi diğerleri ile tartışmaktansa kendi başıma çözmeye çalışırım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
8.	Sosyal ortamlarda ne yapacağımı bilmekte zorlanırım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
9.	Sabahları günün kendimi en iyi hissettiğim vaktidir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
10.	İnsanlar sıklıkla tartışmada kendi görüşümü söylerken çok ileri gittiğimi söylerler.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
11.	Bir arkadaşımın buluşmaya geç kalırsa bu durumdan çok rahatsız olmam.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
12.	Arkadaşlıklar ve ilişkiler benim için çok zordur, bu nedenle onlarla canımı sıkmam.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
13.	Ne kadar küçük olursa olsun, asla kuralları/kanunları çiğnemem.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
14.	Bir şeyin kaba ya da nazik olup olmadığına karar vermek bana sıklıkla zor gelir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
15.	Sohbet sırasında dinleyenin ne düşünüyor olabileceğinden çok kendi fikirlerime odaklanma eğilimindeyimdir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
16.	Sözlü şakalardansa el şakalarını tercih ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
17.	Hayatı gelecekte çok bugün için yaşarım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
18.	Çocukken ne olacağını görmek için solucanları kesmeyi severdim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
19.	Eğer bir kişi bir şey söylüyor fakat görünürde söylediğinden başka bir şeyi kastediyorsa bunu çok çabuk kavrarım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
20.	Ahlaki konularda çok katı fikirlerim vardır.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
21.	Bazı şeylerin insanları neden çok üzdüğünü anlamak benim için zordur.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
22.	Kendimi başka birinin yerine koymak benim için kolaydır.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
23.	İyi davranışların bir ailenin çocuğuna öğreteceği en önemli şey olduğunu düşünürüm.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
24.	Anlık kararlarla bir şeyler yapmayı severim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum

25. Bir kişinin nasıl hissedeceğini tahmin etmekte iyiyimdir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
26. Gruptan bir kişinin kendini huzursuz ya da mahçup hissettiğini çok çabuk fark ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
27. Başka birinin güceneceği bir şey söylersem, bu durumun benim değil onların problemi olduğunu düşünürüm.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
28. Eğer birisi yeni saç kesimini nasıl bulduğumu sorarsa, beğenmemiş de olsam doğruyu söylemeyi tercih ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
29. Neden bazılarının tek bir söz ile gücenebileceğini anlayamam.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
30. İnsanlar sıklıkla sağımın solumun belli olmadığını söylerler.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
31. Herhangi bir sosyal faaliyette ilgi odağı olmayı severim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
32. Ağlayan insanları görmek beni üzmez.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
33. Politika hakkında tartışmalara katılmayı severim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
34. Kötü bir niyetim olmamasına rağmen son derece açık sözlü biriyim ve bazı insanlar bunu kabalık olarak görüyor.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
35. Sosyal ortamlarda ne yapacağımı bilmekte zorlanmam.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
36. İnsanlar onların nasıl hissettiklerini ve ne düşündüklerini anlamada iyi olduğumu söylerler.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
37. İnsanlarla konuşurken kendimle ilgili şeylerden çok onlarla ilgili konulardan bahsetmeye eğilimliyimdir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
38. Bir hayvanı acı içinde görmek beni mutsuz eder.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
39. Diğer insanların düşüncelerinden etkilenmeden kararlar verebilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
40. O gün için planladığım her şeyi yapmadan rahatlayamam.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
41. Ben konuşurken birisi ilgilenir ya da sıkılırsa bunu kolayca anlarım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
42. Haberlerde acı çeken insanlar gördüğümde mutsuz olurum.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum

43.	Arkadaşlarım çoğunlukla problemlerini bana açarlar çünkü benim çok anlayışlı birisi olduğumu söylüyorlar.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
44.	Eğer birini rahatsız ediyorsam, o kişi bunu bana söylemese bile ben bunu anlarım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
45.	Sürekli yeni hobilere başlarım ama onlardan kolaylıkla sıkılıp başka şeyler aramaya yönelirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
46.	İnsanlar bazen çok fazla alay edip ileri gittiğimi söylerler.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
47.	Gerçekten büyük bir hızlı trene binecek olsaydım çok sinirli ve tedirgin olurum.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
48.	Nedenin anlayamama rağmen insanlar çoğu kez duygusuz biri olduğumu söylerler.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
49.	Eğer gruba yeni birisi katılırsa ortama kaynaşmak için çabalaması gereken odur.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
50.	Bir filmi genellikle karakterlerin duygularına kendimi kaptırmaksızın izlemeyi beceririm.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
51.	Günlük yaşamda organize olmayı çok severim ve sıklıkla yapmam gereken gündelik işlerin bir listesini çıkarırım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
52.	Başka birinin belli bir durumda ne hissettiğini kolayca anlayabilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
53.	Risk almayı sevmem.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
54.	Karşımdaki kişinin ne hakkında konuşmak isteyebileceğini kolaylıkla tahmin edebilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
55.	Birisinin gerçek duygularını saklıyor olduğunu anlayabilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
56.	Karar vermeden önce destekleyen ve karşıt olan yönleri tartarım.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
57.	Sosyal ortamlarda doğru davranabilmeyi çaba harcamaksızın başarabilirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
58.	Birisinin ne yapacağını tahmin etmekte iyiyimdir.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
59.	Arkadaşlarımla problemleri olduğunda, duygusal olarak etkilenirim.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
60.	Diğer kişilerin bakış açılarına katılmasam da genellikle değer veririm.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum

ÖZGEÇMİŞ

10 Ekim 1991 tarihi, İstanbul doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi İstanbul'da tamamladım. Lisans eğitimimi İstanbul Bilgi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde tamamladım. Ardından özel eğitim merkezi ve anaokullarında çalışma fırsatı buldum. Sonrasında Beykent Üniversitesi Klinik Psikoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programına başladım.

Rabia KARADAĞ

